

A Chatus. s. m. di. anastasius.

B Circa. 3d est statuta. vñ dicit. ca. scilicet obreperat. iij. q. vij. iudicet.

C Lāce. j. rōne. als idem appellat fratrem sly. dicit. ois.

A dicitur.

Qu ex cōcōcat. r. ita ex cōcōcat. nō pōt ex cōcōcare. sed sū spēs ex cōcōcat. s. r. q. iij. s. eut dēter. Nūqd ex cōcōcare pōt. Dī co refert: an sit sūspēs ab officio vel iurisdictione. nā si ab officio sūm ea nō poterit que officij sui sunt. puta celebrare r. sūta sed ea poterit q iurisdictionis sunt. vt dare prebendam et ex cōcōcare. q. h. iurisdictionis est. et de elec. trāmissiō. et de elec. ex. m. si celebrat. Ecōtra eēt si sūspēderetur a iurisdictione nō ab officio: q. pōt ea que essent officij: non autē q sunt iurisdictionis. Si autē ab vtroq tunc neutrum. et de cōcō. s. pben. q. uita.

Nō potuit nō est contra. r. q. iij. si epō forte s. r. q. iij. plerūq. nā ibi de alio malo nō heretico vel ibi de oculto. s. r. q. iij. excellētissim. s. r. q. iij. si qō con fugerit. s. r. vi. dī sūm. cōcubine. et s. r. iij. dī. qno rūdaz. s. r. q. iij. si epō. s. r. q. iij. c. iij. s. r. q. vj. s. item si plures.

Absoluendo. i. absolutos esse ostendendo. i. non ligatos. similis expositio est. C. d. et leg. here. l. ij.

Nō vltra iell pcedee opy qu heresim dānatā recedit.

A Chatus nō fuit noui vel pprii inuētor erroris vt i eū noua scita pdirēt: s; aliou facinorū suā cōionez miscuit. itaq; necesse est vt i il lā recideret iusta lāce sniam quā cū suis successōib; p cōnuētā synodalē susceperat auctor erroris. Si g epō ille i heresim iā dānatā lapsus est antiq ex cōcōcatōe dānat; ali os dānare nō poterat: ex cōcōcat; ei alios ex cōcōcare n̄ valz.

Un alexā. ij. scribit valeria: no epō r. martyri. **Ex cōcōcat; aliū ex cōcōcare nō pōt.**

A dicitur q hereticus rauennas dicit; archi epō nisi sit te ex cōcōcare: verū q; ex cōcōcat; te ex cōcōcare non potuit; aplica autē te tuosq; absoluendo mādāz erinde nūq; curare. in autē ex corde suo nouaz heresim cōsinterit: ex q; talia pdicare cepit neminē dānare potuit q; nec pōt deicere queq; iā pstrat; ligā nāq; vl solūē di ptās veris; vl falsis; sacerdotib; a dño tradita ē. Apōstolis em dicitur quozū remiseritis pctā rē. pmissit accipite spm̄ sc̄m: vt euidentē cūctis ostenderet eū q; spm̄ sc̄m non hz; pctā non posse tenere vel remittē. Porro spm̄ sc̄m nemo nisi intra eccliam accipit. q; r ipā vnitate p g f am facit. **U**n nō nisi cōgregatis in vnum dictum est. Accipite spm̄ sanctū nec nisi sup cōgregatos i vñū die pēthecostes descendit spū sc̄tū. sicut autē extra eccliam non accipit ita extra eā nichil operat. Cum ergo (sicut ap̄ls ait) spū sanctus postulet; spū sanct; impetret; extra eccliam nec

impetrare facit nec postulare. **U**n dñs dicitur. **U**bi qu; petieritis rē. pmissit si duo ex vobis cōsenserit sup terrā ex oi re rē. et iterū. **U**bi duo vel tres cōgregati fuerint i noie meo: ibi ego sum in medio eorū nimirū cūctis ostēdens se nō habitare i cordib; eorū q; supbie singularitate secuti: a corpous xp̄i cōpate semetip sos abrumunt. in quib; aut xp̄s nō hitat: in eis spū sc̄tū mentū scissuras refugiēs locū non hz. **U**n g pctā dimittē re vel tenere: ex cōcōcare vel re conciliare opus sit; spū sc̄tū r virtus xp̄i; apparet q; hī q; extra eccliam sunt: nec ligare pōt: nec soluere: nec reconciliando eccliam cōionez reddere: nec ex cōcōcādo ei; societate priuare qua ipi heresi vl scismate polluti siue snia notati penit; carere pban. **U**n cū oib; discipulis parē ligandi atq; soluēdi ptatē dñs daret petro; p oibus r pre omnib; clauē; regni celozū se daturum pmissit dicens. **U**bi dabo clauē regni celozū. Quicūq; ergo ab vnitate ecclie que p petrū intelligit; fuerit alienus exccrare; pōt consecrare non valet; ex cōmunicationis vel reconciliationis potestatem nō habet. **U**nde apōstolus cū fornicatorem cōinthiū ex cōcōcāssū scriberet ait. **E**go quidē absens corpore: presens autem spiritu iam iudicauit: vt p̄ns eū qui sic operat; est in noie dñi nostri iesu xp̄i cōgregat; vobis r in eo spiritu cum virtute domini nr̄i iesu xp̄i tradere hmoi hoieem sathane in interitū carnis. in quo formā ex cōcōcātiōis ostēdens docuit: non nisi fidelem r a fideli no-

A heresim hoc fuit de. e. j. e. ait celestin. sed hodie nichil est vt no. s. s. j.

C am prostratus. per heresim.

I heris. i. ca tholicis. scilicet tolerat; ab ecclia siue sint boni siue sint mali.

argu. r. q. iij. in luanus.

Uel falsis. id est tam p sententiam dānatā vel malis de vte merito. et so phistice inducta omnia in hoc. s. nā omnia referas ad vte meritum sicut. j. q. j. gratia.

Postuler. 3d est postulare faciat.

Impetret. 3d est impetrare nos faciat.

Opus sit. dicit verū quo ad deū: sed quo ad eccliam nō: cū faciant hoc etiā mali ideo nō facit ad rem quod inducit.

Petro. hoc dicit vt notetur vnitas.

Et pre omnibus. hec dicit vt notetur prelato.

Claues. Quādo petro datum fuerit cum his clauib; habemus. r. dī. s. j.

Exccrare. j. es. pudenda.

Non valz. conficit in etia; extra eccliam s; formā obseruet quia hoc ordie est quem retinet recedēs ab vnitate ecclie. i. q. j. quod quidā. sed non potest ex cō-

quam dimittit

recedit. vt. j. q. j. remissionem.

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

quam dimittit

QVAE IN SEQVENTIBYS
HABENTYR.

Bessarionis Cardinalis Niceni, & Patriarchæ Con-
stantinopolitani, Oratio de Sacramento Eu-
charistiæ, & quibus verbis Christi
corpus perficiatur.

EIVSDEM

Epistola ad Græcos.

Index eorum omnium quæ hic pertractantur.

S. MYRRHO, IVN. COLMA
riensis, Ioachimo Va
diano / S.

Quæ variæ, quæque reconditæ doctrinæ fuerit Bessarion, Constantinopolitanus Patriarcha, neminē latere arbitror, qui libros eius in calumniatorē Platonis legerit, e quibus facile percipi potest, quantū in vtraque lingua, & græca, & latina, quantum in philosophiâ valuerit, seu Platoniam, siue Aristotelicam malis. Oratio autē hæc de Eucharistia, quā tu nobis Ioachime Vadiane imprimendā misisti, Bessarionē nō minus subtilē fuisse theologum, quā philosophū acutum, ni fallor, ostendet. Nam quid dici vel debuit, vel potuit de diuino Eucharistiæ sacramēto, quod idē oratio hæc breuiter nō cōplectat? Docet primū, quibus potissimū verbis, panis in corpus & vinū in sanguinē dominicū cōuertat. An id fiat verbis domini, Hoc est corpus meū, & Hic est sanguis meus, an quibusdā alijs sacerdotū precibus, & quid super ea re Latinorum pariter atque Græcorum, doctissimi ac sanctissimi qui quæ senserint, in medium adducit. Dein Chrysostomū, Ioannem Damascenū, Basiliū magnum, & alios, eiusdem prorsus sententiæ cū Latinis demonstrat. Porro rationes, quæcunque obijci solent, ordine resellit, persuadetque, omnibus, tam Græcis, quā Latinis, ita sentiendū, ita credendū esse, quæadmodū Romana ecclesia & sentit, & credit. Orationi epistola subiungitur, elegantissima quidem illa, sed non tam elegans, quā grauis, ac docta. Quæ causam ruinæ Græcorum exponit, eos scilicet in tam miseram seruitutem præcipitatos, quæ ecclesiæ Romanæ minime paruerint, sed diuersa quædam dogmata ipsi sibi finxerint, & quum sapius ab

ea, tanq̄m pientissima omnium matre inuitarentur, vt pali
nodiam canerent, faterenturq̄ errores suos, renuerint.
Vbi itidem Bessarion ostendit veteres Græcos nihil di
uersum asserere ab his, quæ Romana æcclesia affirmat.
Quare & ipsi tandem resipiscant, nec sapientiores pa
tribus suis videri pertinaciter cõtendant. Hæ tantæ res
in oratione vna, & vna item epistola continent. Quas
propter publice quidẽ studiosi omnes, præcipue sacris
initiati, quorum res agitur, priuatim Bessarionis ipsius
manes gratias tibi mi Vadiane, maximas, sed multo
maiores Augustino Morauo, præposito Olomucensi
habebunt, Huic q̄ studuerit e puluerulentis inferioris
Pannoniæ bibliothecis eruere, & in lucem proferre, Ti
bi, q̄ imprimi curaueris. Est is præpositus (vt scribis) vir
tum magna sapientia, tum politioris literaturæ aman
tissimus. A cuius certe instituto multum abhorret nostra
tes (pace quorundam dixerim) & præpositi, & canonici.
Qui vtinam se non tantum inani quadam doctrinæ vm
bra venditarent, sed literas etiã humaniores amplecte
rentur, aut si amplecti nollent, studiosos earundem
fouerent, aut saltem nõ insectarentur. Sed surdis
fabulam. Ego Augustinum illum, virum magnum
& præstantem iudico. Cui dicatum esset hoc
quicquid est libelli, si fuisset nobis
vel de facie notus. Tibi dicaui
mus, cuius opera, & dili
gentia ad nos perue
nit. Vale:

Ex ædibus Schurerij, Nonis Decembrib, An.

M · D · XIII

DE SACRA. EYCHARISTIAE. I
BESSARIONIS EPISCOPI TVSCV
LANI, SANCTAE ROMANAE EC
CLESIAE CARDINALIS, CON
STANTINOPOLITANI PA
TRIARCHAE, DE SACRA
MENTO EYCHARISTIAE
ET QVIBVS VERBIS
CHRISTI CORPVS
CONFICIA
TVR.

SACRVM diuinumq; est eucharistiae **A**
mysterium, per quod filij dei, & haeredes
& cohæredes, & eiusdem cū domino cor
poris efficiuntur, cum digne eo participa
mus. Sed quæri inter christianos solet,
quibus potissimum verbis, intra solen
nes missarum ritus, sacrosanctū domini corpus, & san
guis conficiatur. Alij em̄ hoc facere alia existimantes.
Latini (Ambrosiū, Augustinū, Gregoriū, aliosq; docto
res suos secuti, cū doctrina, tum vitæ sanctitate præstā
tes) illa domini verba id facere manifestissime asse
rant, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, va
namq; prorsus sine ijs esse orationē sacerdotis opinant̄.
Græci vero, præsertim recentiores, cū Iacobo fratre do
mini, Basilio, & Chrysofomo sentiētes, singularis exē
pli, & sanctimoniae viris, non illis saluatoris nostri ver
bis, Christi corpus, & sanguinē confici putant, sed qui
busdam (quæ sequunt̄) precibus sacerdotū. Quibus in
missarū officijs, quæ singuli quicq; eorū cōponere, diu
post recitationē verborū domini (quæ supra memorau
mus) adhuc panē, & vinū oblata deo munera appellāt,

B & spiritū sanctū, vt super ea descendat, benedicat, sanctificet, ac corpus, & sanguinē dñi efficiat, inuocant, & precant. Cum talis itaq; tantaq; sit de re maxima inter latinos Græcosq; dissensio, siquidē inter præsentes tantum, ac nostrę ætatis viros cōtrouersia foret, facilius de ijs posset quiuis pro sua opinione disserere. Cū vero inter cōmunes æcclesiæ doctores, veteresq; & sanctissimos patres nostros cōtentio agitetur (ñ sunt em̄, qui & dissentire inuicem, & vt alij quoq; dissentiant, facere videntur) ipse me inter eos arbitrū cōstituere haud temere præsumpsissem, nisi me & iuste precantiū petitiones ac cupido vtilitatis nostrorū hominū (quorū salutis, & gloriæ semper auidissimus fui) ad id, mei ipsius oblitū cōpulissent, & illos inter se concordēs reddere, diuino fretus auxiliō, sperarem. Vt igitur recte nostra præcedat oratio, & veritas rei, quā quærimus, facilius elucescat, aliqua altius repetenda sunt, anteq; institutæ quæstionis seriem aggrediamur. Ante omnia igitur sciendum est, tã hoc sacrosanctū cōmunionis, de quo agimus, q̄ cætera æcclesiæ sacramenta, ideo sacramenta vocantur, quoniã aliud in se habent quod videt̄, aliud quod non corporis oculis, sed solo intellectu cōprehendit̄. Quæ vident̄, sensibilia sunt, quæ vero intellectu percipiunt̄, spiritualia, vnde spiritus, & vita dicunt̄. Verba aut̄ quę dixi vobis (inquit dominus) spiritus sunt, & vita. Horū præterea sacramentorū singula quæq; duobus accipiunt̄ modis. Aut em̄ sacramentū signū est, aut id quod significat̄. Primū quidē signū tantū modo & est, & dicit̄. Secundū vero res est, quæ eo signo significat̄. Omnis em̄ theologica doctrina (teste Augustino) signis constat, & rebus. Et res quidē sunt, quæ vt significatæ accipiunt̄. Signa vero, quorū oīs in significando est vsus. Et si em̄

omne signū res sit, nā quod nō est res (vt idē Augustin^o inquit) nihil oīno est, & sic signū esse nō potest, Hoc tñ hoc loco signū accipitur, nō vt res significata, sed vt signū rem ipsam significans, quatenus scilicet signū est, & nō quatenus res aliqua est. Quēadmodū cū ascēdē tē cernimus fumū, nō quaten^o substātia aliqua, siue res est, sed quatenus solū est signū ignis, signū esse dicim^o, qui substantia, & res aliqua est. Nā omne quidē signū, res aliqua est, nō tñ oīs res alterius rei est signū. Sūt em̄ res aliquæ dūtaxat vt significatē, nō aut vt signa aliqd aliud significātia, quod in alijs sacramētis facile cōprehendi potest. Eteṃ in sacramento baptismatis, ablutio carnis p̄ aquā, ita est sacramētū, vt dūtaxat signū sit ablutiois peccatorū. Ipsa em̄ pctōrū remissio res est significata, nihil vltra significans. Hoc idē in reliquis sacramētis. Ergo & in sacramēto eucharistię, alterū est solū signū, vt panis & vini visibilis species; alterū res significata, vt ip̄m verū dñi corpus & sanguis, qđ ex imaculatis beatae virginis sanguinibus assumpsit. Verū hoc p̄p̄tū habet præter alia, diuinū hoc sacramētū eucharistię, qđ in eo res significata, alterius etiā rei signum est. Ipsum em̄ verū dñi corpus & sanguis cum res sit, signo panis & vini significata, vt mox ostēdimus, est tñ alterius rei signū, cū significet mysticū Christi corpus, & ecclēsię in spūsancto vnitatē, hoc vero nō amplius aliā rē significat, sed tantū significat. Ita fit, vt visibilis simul ac sensibilis species panis & vini, duplicis rei significatrix sit, significat em̄ & verū corpus dñi, & res significata, & signū sacrū est, & mysticū ecclēsię corpus. Quare panis & vinū signū est dūtaxat, ipsum aut verū Christi corpus & sanguis, quod sub vmbra regit panis & vini, (significatū qđē a pane, & vino, significās aut mysticū

DE SACRAMENTO

D ecclesiae corpus) & res est, & signum, mysticum vero ex
 utroq; significatū, res tātū est, nec vltra alterius signū.
 Præterea quod tantū signū est, duarū rerū est signū, ve
 ri scilicet, & mystici corporis. Quod autē res est, & non
 amplius signū, duorū sacrorū signorū res est, hoc est visi
 bilis speciei panis & vini, & veri in eis cōtenti corporis
 domini. Verū autē corpus & sanguis, si ad alterū aspici
 as visibile sacramentū, res est, si ad mysticū corpus, est
 signū. Rursus primū quidē quod signū tantū modo est,
 oculis subest. Secundū quod res est & signū, animo ex
 ceditur. Tertiū quod res sola est, corde percipit. Ad hæc
 primū quidē nō modo significat, sed etiā cōtinet secun
 dum. In specie em̄ panis & vini, veritas corporis & san
 guinis cōtinet, cū in illa substantia panis viniq; mutet.
 Tertiū vero quanq; significet, nō tamē cōtinet. Hæc cū
 verissima sint, illud etiā sequitur, ex ijs qui diuini corpo
 ris participes fiunt, alios quidē sacramentaliter, spiritali
 terq; participes fieri (quales sunt, qui digne cōmunio
 nē accipiunt) alios vero sacramentaliter, & nō spiritali
 ter, ij sunt qui indigne cōmunicant, sumunt em̄ verum
 corpus Christi, nō tamē sacramēti effectū accipiūt, nec
 Christo vniuntur. De ijs inquit Apostolus, q̄ iudiciū
 sibi manducant, & bibunt. Nō em̄ iudiciū & cōdemna
 tionē manducarent, & biberent, si spiritaliter cōmuni
 casset, immo iam Christo vniuntur. Sunt alij, qui & si
 nō fiunt sacramentaliter participes, spiritaliter tñ com
 municant, quæadmodū si vel infans post baptismū, vel
 ætate prouectus nondū ob aliquā inuitabilē necessita
 tem, recepto Christi corpore, repentina morte deficiāt.
 Nihil em̄ minus sacramēti participes fiunt, q̄ si cōmun
 ionē cepissent, fiunt em̄ membra Christi, & regni cœ
 lestis hæredes. Hæc igitur cū omnibus manifesta sint,

(quis em̄ neget, ex ijs qui cōmunionē sumūt, alios quīdem nullā gratiā, immo vero pro gratia iudiciū & poenam, alios vero gratiā largissime cōsequi, quosdam em̄ sine cōmunionē, dūmodo id nō cōtemptu, vel negligētia, sed necessitate fiat, diuinā mereri gratiā?) Cū in quā hęc adeo clara, & perspicua sint, & tripartitā hanc diuinorū sacramentorū distributionē, verā & necessariā esse probant, ex his sequi videtur, Christi quoq; corpus duplex esse, verū alterū, alterū mysticū. Et verū quidē est, quod in hoc diuino eucharistię sacramēto cōsecrat atq; cōficitur, sub visibili specie panis & vini. Hoc idē est cū eo corpore, quod fuit ex beata virgine spūssancti obumbratione cōceptū. De quo ipse dominus in exhibitione sacramēti, cū nobis sensibilē panē, vinūq; ostendisset, ait. Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus. Deinde addidit, qui pro vobis traditur, & qui p̄ vobis effundit̄ in remissionē peccatorū. Mysticū autē eius corpus est ecclesia, & cōgregatio fidelīū. Hanc em̄ negare corpus Christi nemo ausit, præsertim audiēs Apostolū dicentē, ecclesię caput Christū esse. Caput em̄ sine mēbris nō esset caput, quapropter membra Christi nos sumus, & caput nostrū est Christus. Vnde clamat Ap̄s, Vos estis corpus Christi, & membra ex parte. Et rursus Panis quē frangimus, nōne cōmunicatio corporis dñi est? Et iterū, Vnus panis (ait) & vnū corpus multi sum⁹. Et reddēs eius rationē addit, Omnes em̄ ex vno pane participamus. Quæ verba dum exponere nititur Chrysostomus noster, ita inquit. Quid dico cōmunionē? ipsum illud corpus sumus. Quid em̄ est panis, nisi corpus Christi? nō corpora multa, sed corpus vnū. Quēadmodū em̄ panis ex multis constans granis, ita cōpositus est, vt nūcūq; grana videant̄, & sunt quidē grana, sed p̄

F per coniunctionē nullo discrimine discernunt. Ita nos
 quoq; & inuicē, & Christo cōiungimur. Damascenus
 quoq; vbi de sacrosanctis mysterijs tractat, Honorem
 (ait) Christi corpus omni animi, corporisq; puritate, du
 plex etē est. Augustinus etiā, occidentalis æcclesiæ lu
 men, Quēadmodū (inquit) ex multis granis vnus confi
 citur panis, & ex racemis multis vnus calix exprimit,
 sic ex multis fidelibus vnum corpus mysticū integrat.
 Enimvero sicut ex multis membris & partibus, vnum
 quodq; corpus constat, ita æcclesiæ vnitas ex diuersis
 personis conficitur, videlicet ex præscitis, prædestina
 tis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Quos em̄ præsci
 uit deus, hos & prædestinauit, & quos prædestinauit,
 hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit, &
 quos iustificauit, hos & glorificauit, inquit Apostolus.
 Efficiens vero huius mystici corporis, est ipsum verum
 Christi corpus, & eius cōmunicatio, si digne fiat. quod
 significant verba illoꝝ qui dicunt, Oramus vt hoc cor
 pus tuū præstet participantibus sobrietatē animæ, re
 missionem peccatoꝝ, cōmunionē tecū. Quid em̄ aliud
 est cōmunio, q̄ vnitas cū Christo, annexio mēbroꝝ ad
 caput, cōueniētia partiū ad totū. Vnde & cōmunio p
 prie vocat hoc sacramentū. Et synaxis apud Dionysiū
 dicit, hoc est collectio, Colligit em̄ quæ apud se distant,
 & multa vnū facit, & dissimilia æquat, & in vnū spars
 sa reducit. Quamobrem idem Damascenus, eo quo sup
 pra memorauimus loco, Cōmunio (inquit) dicit, & est
 ideo, quia per eam cōmunicamus cū Christo, & carnis
 diuinitatisq; eius participes sumus, & inuicem coniun
 gimur, atq; vnimur. Cū em̄ ex vno pane participamus,
 omnes vnū Christi corpus, & vnus sanguis, & mēbra
 alter alterius, eiusdemq; cū Christo corporis efficitur.

Et rursus ibidē. Per Christi corpus, & sanguinē purgati
 ti vnimur corpori dñi, & spūi eius, & corpus Christi ef-
 ficimur. Vnde & Messias, seu mediator, & lapis angu-
 laris dicit dñs, quasi cōiungēs extrema, & vnies diuisa
 Mediator vnus nō est, sed duorū (inquit Paulus) & la-
 pis angularis, duorū parietū vinculū, & coniunctio est.
 Post hæc illud q̄q̄ tertio loco addendū est, q̄ verū dñi
 corpus, & veritas est, & figura. Siquidem ostensum est,
 quēadmodū panis & vini visibilis species, figura, seu si-
 gnū est veri, & in eis contenti dñici corporis, & etiā my-
 stici corporis, ita ipsū corpus verū, figuram mystici,
 & æcclesiastici corporis esse. Ad hæc verū domini cor-
 pus, quod in altari consecratur, futurorū figuram dici,
 Damascenus (eo quo supra memorauimus loco) testat̄.
 Significatiua inquit futurorū dicuntur, non quia verū
 sint corpus, sanguisq̄ Christi verus, sed quia nūc quidē
 per illa diuinitatis participes efficiimur, tūc vero per in-
 tellectum sola visione fruemur diuinitatis. Quod aper-
 tius & Gregorius dicit. Quod nūc quidē participamus
 corpus & sanguinē sub speciebus panis & vini, tūc autē
 clara visione, & sicut vere est, videbimus illud. Cauendū
 autē, ne quis p̄pterea q̄ eucharistiæ mysteriū figura
 esse dicit, dicere, aut oīno suspicari audeat, nō esse verū
 dñi corpus. Absit tanta blasphemīa a fidelīū mētibus.
 Hoc modo & preciosa mors eius nō esset vera mors, q̄
 partim ablutionis delictorū nostrorū, partim iustificati-
 onis nostræ figura sit. Vas nāq̄ electionis est, qui dicit
 Christus mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit
 propter iustificationē nostrā. Et Petrus. Christus passus
 est pro nobis, nobis relinquēs exēplū. Mors igit̄ Christi
 mortis nostræ scđm peccatū, & resurrectio eius vitę no-
 stræ per iustificationē, iuxta primariorū ap̄lorū sententiā

H exemplū & figura fuit. Nec tamen ideo mors & resurre-
 ctio eius, nō fuit vera mors & resurrectio. Est igit̃ eius
 charistiæ sacramentū, & veritas, & figura, ex quo nihil
 absurdi sequi videtur. Eteñ ipsū quoq; sacramētī no-
 men nihil significat aliud, q̃ figurā alicuius, & signum
 alterius. Siquidē sacramentū tectū mysterijs, secretūq;
 esse decet, & aliud extrinsecus præ se ferre, aliud habe-
 re quod intelligat̃ intrinsecus. Neminē autē cōturbare
 debet nomē istud figuræ, nec id quod ait Damascenus
 Panis & vinū non est, nisi figura corporis & sanguinis
 Christi. Absit, sed ip̃m corpus domini deificatum, ip̃so
 domino dicente, Hoc est corpus meū, & nō figura cor-
 poris mei. Et hic est sanguis meus, & nō figura sangui-
 nis mei. Primo em̃ panis & vini nomine, nō ipsam visi-
 bilem speciē panis & vini, sed substantialiter transmuta-
 tata in corpus & sanguinē intelligit. Deinde figuram
 hoc loco intelligit vmbra illā, quæ nihil aliud præter fi-
 gura est, simpliciter aliud significans, nullam omnino
 aliud faciendī vim, & potestatē habens. Quēadmodū
 sacramenta veteris legis, noui testamētī sacramētōrū fi-
 gura fuerunt, vt circūcisio baptismatis, sanguis hircorū
 & vitulorū dominici sanguinis ī ara crucis effusi, & ser-
 pens pendēs in eremo, corporis domini in cruce pēden-
 tis. Verū illa quidē figuræ tantū erant, & aliorū signifi-
 catiua, nō effectiua, & sacrorū quidē significatiua, non
 ipsa sacra. Nostra vero, nō modo significatiua, & figur-
 ra salutis sunt, verū etiā salutifera, hoc est effectiua salu-
 tis, ipsaq; sacra, & sacra sacraꝝ rerū figuræ. Hoc em̃ in-
 terest inter veteris, & nouæ legis sacramēta, q̃ illa qui-
 dē dumtaxat significabant salutē, hæc etiā præbēt, Et
 illa quidē nō sacra, sed sacraꝝ tantūmodo rerum signi-
 ficatiua, hæc autē & significatiua sacraꝝ rerū, atq; effe-

cūta sunt. Hinc sanctus Hilarius ait. Corpus Christi, q̄ I
 in altari participamus, figura quidē est, quaten⁹ panis
 & vinū exterioribus apparet sensibus, veritas autē est,
 quatenus corpus & sanguis in veritate corde creditur.
 Et Augustinus, Christi corpus inquit, & veritas, & fi-
 gura est, veritas quidē in cōtū virtute spiritus ex substan-
 tia panis & vini corpus efficitur, figura vero est illud,
 quod exterioribus sensibus subiacet. Nos itaq; figurā
 hoc loco ita accipim⁹, quae scilicet quo ad sensibiles spe-
 cies panis & vini, aliud dumtaxat significet quo ad ve-
 rum corpus Christi, & aliud significet, & tamē veritas
 sit. Quēadmodū Damascenus quoq; (sicuti paulo ante
 memorauimus) veteres secutus doctores, verū corpus,
 & sanguinem Christi figuratiua futuroꝝ nominauit.
 Vbi em̄ figuratiua dixit, & figurā sine discrimine dice-
 re potuisset. Sed de ijs satis (vt arbitrō) differuim⁹, nūc
 quod reliquū est, aggrediamur. Erit autē nostra omnis
 oratio tripartita. Primū em̄ conabimur ostendere diuini-
 simum corpus Christi, & sanguinē, nullis alijs verbis,
 aut sacerdotū precibus confici, q̄ ijs quae supra memo-
 rauimus, domini verbis, Hoc est corpus meū, & hic est
 sanguis meus. Post hæc sanctorū acclēsiae doctorū, ac
 patrū nostrorū vnam & eandē esse sententiā declarabi-
 mus. Postremo quae huic opinioni aduersari videntur,
 duce domino, cuius res agitur, dissoluemus. Quod igitur
 impossibile sit, alijs q̄ dominicis verbis, eucharistiae sa-
 cramentū confici, euidentissime, & luce clarius apparet.
 Enimvero nemo est quē lateat, quēadmodū panis, &
 vini in corpus & sanguinē Christi, in instanti facta trās-
 substantialitas, humanā oēm facultatē excedit, ingēscq;
 opus est, & certe diuinū, ita etiā huius sacramenti effici-
 entia verba, instar ipsius sacramenti, eximie cuiusdam

DE SACRAMENTO

virtutis esse debere, Christi vero diuinis verbis nihil esse
 se potentius, nihil efficacius posse, manifestū est. Quā
 obrem fateri necesse est, dominicis illis verbis, & nullis
 alijs, diuinū hoc sacramentū confici posse. Nec em̄ di-
 uinissima per diuinā potentiā cōfici negauerit quispiā,
 nec verbis Christi nihil omnino efficacius esse, cū non
 modo homo, verū etiā deus sit, creatorq; omnium, qui so-
 lo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mor-
 tuos suscitauit, cæteraq; miracula fecit, quæ in euanges-
 lijs recitant. Præterea humanæ preces tunc quod orant
 facillime consequunt, cū id merita sint, & a benemeritis
 effundunt. Atqui panis & vini, in corpus & sanguis-
 nem transmutatio, non petentiū meritis, sed eius poten-
 tia, qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotē, tanq̄
 per instrumentū quoddā efficitur. Vnde non minus ab
 indignis sacerdotibus, atq; pueris, q̄ a bonis, sanctisq;
 consecratur. Ex quo manifestū est, non orantis sancti-
 tatem, sed ipsum dominū, proprijs suis verbis a sacra-
 dote prolatis, panem & vinū in propriū corpus trāsmu-
 tare. Nam si humanæ preces hoc possent, potius viros
 bonorū preces, & si non sacerdotū, q̄ prauorū sacerdo-
 tum hoc diuinū opus efficerent. Atqui indecens esset,
 atq; ab humana salute alienum, existi mare tantū sacra-
 mentū a re dubia dependere, quippe dubium, atq; am-
 biguum est, an preces, ac supplicationes nostræ deo ac-
 ceptæ sint futuræ, ex quo fieret, vt & salus a nobis vir-
 tute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod ne ac-
 cidat, immo salus nostra, quam digne participantibus
 hoc sacramentū præbet, certa, atq; indubia sit, necesse
 est dominicis verbis dumtaxat, & nullis alijs, tantū cō-
 fici sacramentū. Ad hæc, precibus quidem nostris non
 perficimus, sed tantūmodo rogamus, vt perficiat sacra-

mentum. Verba vero, quæ hoc diuinum corpus operant, **L**
 efficientia sacramenti esse debent, non vt conficiat de-
 precantia. Ergo nõ nostris verbis, quæ non conficiunt,
 sed vt conficiat orant tantum opus, tribuendum, sed verbis
 dominicis vere conficientibus, eo modo quo dominus
 ipse per eadem verba, vt legitur in euangelio, consecrauit.
 Præterea verba domini proferunt a sacerdote, tanquam po-
 testatem habente ea perficiendi, quæ ipsa verba signifi-
 cant. Precibus vero suis potestate petit idem sacerdos,
 tanquam nondum habens. At enim melius, certiusque res ab
 potestate habente, quam a nondum habente, sed vt eam ha-
 beat rogante perficitur, faciliusque id agit qui iam potest,
 quam qui posse se sperat. Non igitur supplicibus sacerdotum,
 sed enunciatiuis domini verbis, effici credendum est hæc
 sacra mysteria. Item dum rogat sacerdos, aut petit obti-
 nere potestatem conficiendi mysterii, aut non. Si petit,
 non igitur inerat sacerdotis precibus ea potentia, quis
 enim peteret quod iam tenet? Quod si non petit, frustra
 rogat. Quapropter non ipsas sacerdotum preces, sed do-
 mini verba eucharistiam confici manifestum est. Adde,
 quod verborum, quæ hæc mysteria conficiunt, nulla diuersi-
 tas, nulla mutatio esse debet. Vna enim cuiusque, & immu-
 tabilis forma est, qua mutata, totum etiam mutatur. Vnde
 de Mattheus, & Marcus, & Lucas, & cum ijs apostolus
 Paulus, cum huius consecrationis mentionem faciunt,
 quæ a saluatore nocte qua tradebatur, perfecta est, eas-
 dem verba omnes, eodem modo pronunciant, quamuis &
 in superioribus. & in sequentibus diuersi, diuerso mo-
 do sunt locuti. Hic pariter omnes dixerunt, Hoc est cor-
 pus meum, & hic sanguis meus. Preces vero, & suppli-
 cationes sacerdotum, quibus nonnulli existimant hoc
 mysterium confici, alias apud alios, & longe quidem diuersas

DE SACRAMENTO

M esse videmus. Alij em̄ optando, alij imperando id agūt. Siquidem Clemens, & Iacobus, Rogamus inquit, vt mittas spiritū sanctū tuum super hoc sacrificiū, qui efficiat hunc panem corpus Christi tui, & quod in hoc calice est, sanguinē Christi tui. Iacobus vero, Rogamus inquit, vt spiritus sanctus adueniēs sancta, bona, atq; gloriosa eius præsentia sanctificet, & faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi tui, & calicē hunc preciosum sanguinē Christi tui. At magnus doctor Basilius, Rogamus inquit, vt veniat spiritus sanctus tuus super nos, & super hæc pposita munera, & benedicat ea, sanctificet, & faciat hunc quidē panem, ipsum preciosum corpus, & vinum preciosum sanguinē domini, & dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita. Diuinus autē Chrysostomus, Emitte ait, spiritum tuum, & fac hunc panē preciosum corpus Christi tui, quod vero in hoc calice est, preciosum sanguinē Christi tui, transmutans ea spiritu tuo sancto. Cū igit̄ tanta sit in ijs differentia, atq; varietas, verba autē sacramēti efficientia, immutabilia esse debeant, profecto non illa quæ alia apud alios sunt, sed hæc domini verba, quæ apud omnes eadem sunt, & ab omnibus eodem modo proferuntur, tanti mysterij formā esse, & ijs tribuendū esse perficiendī potentiā, manifestū est. per ea em̄ fit, vt sit quod est. Illud quoq; cōsiderandum est, ea esse alicuius rei efficientia, per quæ res illa ad esse producitur, ab alijsq; distinguit̄. Huius autē diuini mysterij nulla alia q̄ verba domini efficientia esse videntur. Ergo ipsa dū taxat, & non sacerdotales preces, tantū opus conficere dicenda sunt. Huius rationis prima quidem pars per se ipsa nota est, quare ea obmissa, minorē pbabimus. Ip̄m certe cōsecrationis opus, & p cōsecrationē efficit sac̄rū

mysteriū in extrema prolatione verborū conficiētū, quæcūq; illa sint, & in instanti fit. Si quidē panis & vini substantia, in sua permanet natura, donec omnia illa, quæcūq; sunt, quæ sacramentū perficiūt, verba dicunt. Quibus dictis, mox cōsecratio fit, transsubstantialitas perficiē, cōsummat sacramentū. Quod & de baptisma te beatus Augustinus ait. Aufer (inquit) verba, & quid aqua, nisi aqua? Accedat verbū elemento, & efficitur sacramentū. Vnde tanta potētia aquæ, vt cū tetigerit corpus, purget cor, nisi ex eo qui verbo hoc facit. Cum igit manifestū sit, per verba hoc sacramentū confici, decet quæ ad hanc ex substantia in substantiā transmutationem, similitudinē aliquā habeant, eiq; conformia sint. Vnde quoniā in hac transmutatione tria hæc esse necesse est, terminū a quo, & terminū ad quē ipsa transmutatio fit, & modū ipsius trāsmutationis, quæ oīa illa significant. Talia vero esse verba domini facile pbat. In ijs em̄ cōtinet terminus a quo, per verbū hoc, nā nisi in ea esset terminus a quo, non esset transmutatio, at in ea de substantia in substantiā transmutatio fit. Hunc igit terminū significat illud hoc. Simili modo termin⁹ ad quē eisdē verbis inest, nam sine eo termino nō esset transmutatio, sed potius corruptio, si nō in ens, sed i nō ens mutaretur. Hunc vero terminū dupliciter cōsiderare possumus. Aliqñ quidē ipm corpus & sanguinē intelligētes, in quæ substantialitas fit, & hoc significat, cū dicit, corpus & sanguis. Aliqñ vero id cōsiderantes, vt hæc trāsubstantialitas determinata, & particularis sit, & vna. Quæadmodū in ijs etiā, q̄ p artē fiūt, sunt, vna cuiusq; forma, & species est, ita etiā vnus operationis vnus effectus est, ppter quod addit, meū. Tertiū vero, atq; postremū, per qd' modus transsubstantialitatis exprimit,

DE SACRAMENTO

O
 satis apte exprimitur per verbum est. Quod em̄ in in-
 stanti fit, iam non futurum, sed quasi factū, & iam pla-
 ne existens, non imperatiuo, non optatiuo, nō cuiusuis
 alterius modi verbo, nec futuro quidem tempore, quæ
 dubia sunt, nec id quod est, sed quod futurū est, quod
 etiam non fieri posset, significat, sed ipso verbo est, tem-
 poris præsentis, & modi indicatiui, quod ipsum iam es-
 se significat, sufficienter exprimitur, immo vero dum
 taxat hoc modo exprimi potest, & nō aliter. Hęc igitur
 omnia adeo in hac naturali transsubstantialitate neces-
 saria, cum nullis alijs, præterq̄ dominicis verbis con-
 tineatur, sicuti ostensum est, profecto existimare cogi-
 mur, atq̄ fateri, illa ipsa efficientia esse tā sacri mysterij,
 quibus nihil deficit, nihil superest, & nō preces huma-
 nas, quibus aliqua desunt, quæ magis necessaria forēt.
 Præter hæc oīa, cū hoc imaculatū sacrificiū, in sui me-
 moriā fieri iusserit dominus, Hoc em̄ (inquit) facite in
 meā cōmemorationē, certe expressior eius memoria fit
 cū illius verba ex sacratissimo illo ore, plata repetimus,
 q̄ si alia quæcunq̄ referamus. Quod cōfirmat Apосто-
 lus Paulus, dū dicit, domini mortē in hoc sacrificio ad-
 nunciari. Quo em̄ modo adnunciari expressius potest,
 q̄ dū corpus, & sanguis eius, pprijs eius verbis, q̄ quis
 busuis alijs, tantū confici sacramentū, verūtamē cōcur-
 rere patrē, ac spiritū sanctū filio, ī hoc diuino opere trās-
 substantialitatis panis & vini, in corpus & sanguinem
 Christi, fas est a fidelibus credi. Omnia em̄ opera in cre-
 aturis trinitati cōmunia sunt, nihilq̄ fit oīno, nisi cre-
 ante filio, beneplacito patris, & spiritus sancti volunta-
 te. Ex ipso em̄, & per ipsum, & in ipso omnia, iuxta apo-
 stolum Paulum. Et rursus, Per quē & sæcula fecit. Et ite-
 rum, Portans omnia verbo potestatis suæ. Et Ioannes

euangelista, Omnia per ipsum facta sunt. Et idem, Spiritus est qui viuificat. Et Paulus, Si enim spiritus eius qui resuscitauit Iesum Christum a mortuis, habitat in nobis, qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra, per inhabitantem in nobis spiritum eius. Et iterum, Omnia autem haec operatur idem, atque vnus spiritus, diuidens vnicuique prout vult. Et David, Emitte spiritum tuum, & creabunt. Illud sane simpliciter tenendum, & per generali quadam regula obseruandum, Diuinitate trinitatis operationes, si quis intrinsecus eam ipsam spectet, distinctas omnino, ac separatas esse, aliquando etiam nullo modo inuicem concitare, quemadmodum se habent generare & generari, spirare & spirari, & alia quaedam similia. Extrinsecus vero, & quatenus ad creaturam spectat, vna est operatio, & idem opus patris & filii, & spiritus sancti, nihilque est eorum quae in nobis fiunt, quod non ex tota trinitate emanet, vna tamen operatione, vna potentia, vna voluntate. Quare vnus etiam dicitur creator, & vnum principium eorum omnium, quae sunt, quae fiunt, trinitas esse creditur. Quibus autem verbis potius consentire decet patrem, & spiritum sanctum, quam filium, qui eiusdem est naturae, eiusdemque cum eo substantiae. Manifestum hoc omnibus est contendere nolentibus. Est autem ad haec necessarius & idoneus, & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim a quocumque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quiritur, immo vero nihil omnino possunt, nisi a sacerdote proferantur. Eius rei ratio est, quod ita deo placitum est, ita ordinauit, hanc tulit legem. Transgressori igitur legis, & voluntatis eius, dignum paratum est meritum, ne quid facere possit. Oportet autem sacerdotem cum debita intentione ad ea quae dominus mandauit accedere. Siquidem

DE SACRAMENTO

Q mandauit nobis, vt in eius cōmemorationē hęc agere-
 mus, vt sciamus corpus eius, & sanguinē (instrumenta-
 liter ipsi faciētes, cū hęc operamur) mortē eius annūci-
 are. Si quis em̄ vel verba domini, vel alia quælibet, qui-
 bus existimet hmōi sacramentū cōfici, pronūciat, non
 ad ea quæ dicta sunt intendens, seq̄ id agere quod ille
 iussit arbitret̄, nihil omnino agit, sed suo frustratus desi-
 derio fallitur. Materiā præterea ad hęc aptam, & cōue-
 nientē esse necesse est. Oportet em̄ panē ex frumētō, vis-
 num ex vite fieri. Nisi em̄ granū frumenti (dicit dñs) ca-
 dens in terrā, mortuū fuerit, nullū fructū asferet. Et rur-
 sus, Ego sum vitis vera. Quod si aliter sacerdos, etiam
 cū debita attētionē, vel ipsa verba domini, vel alia quæ
 cūq̄ pronūciat, vanus est omnis labor, nec em̄ vnq̄ ex
 hordeo, miliove, aut alio seminū genere panis factus,
 neq̄ sicera, aut lac, aut mel in corpus & sanguinē domi-
 ni transmutaret̄. Hoc canones apostolorū, hoc postero-
 res doctores affirmant. Quāobrē hoc: Quoniā ille opi-
 sex rerū ita voluit, ita cōstituit, transgredi aut̄, & vitare
 quicq̄ eorū quæ ille ordinauit, nefas est. Hęc ergo ad
 sacri mysterij cōsummationē necessaria prorsus sunt, &
 sine quibus nihil oīno fieri potest. Sunt autē alia quæ-
 dā, quæ & si ad esse rei minime necessaria sint, multum
 tñ cōferūt ad decorē, perfectionēq̄ mysterij, ex quibus
 si quid aliqñ iusta necessitate prætermittat̄, nulla iactu-
 ra fit. Huiusmodi sunt, mysteriū sup altari cōficere, sa-
 cerdotalibus vestibus indui, sacerdotem multa & ante
 verba domini, & post, in laudē dei, in narrationē operū
 suorū, in impetrationē vitæ æternæ, partim a sacerdoti-
 bus, partim a populo dici. Vnde & alia apud alios dicū-
 tur, & apud quosdam plura, apud alios paucior. Hinc
 est, q̄ Basili⁹, Iacobi, Chrysoſtomus vero Basiliij missas

breuiore fecerunt, q̄ nō necessaria forent oīa quæ dice-
 ban̄. Nemo em̄ necessariū quicq̄ detrahēre p̄sumpsit.
 Q̄ si quis nunc, nō p̄ cōtemptū ecclesiæ, quæ ita or-
 dinauit, nec tanq̄ nouā introducēdo heresim, sed in eui-
 tabili aliqua necessitate coactus, sola dominica verba
 cū debita intētiōne protulerit, ipsa dūtaxat quæ ille di-
 xit, & fecit, dicens & faciens, dūmodo sacerdos sit, con-
 uenientēq̄ materiā habeat, p̄fecto verū Christi corpus
 sanguinēq̄ perfecit. Cōtra vero, si quis cætera omnia,
 & alia pene infinita p̄ferens, verba domini omiserit, lu-
 sit operā (vt aiunt) nihilq̄ peregīt. Q̄ si forte quispiā ijs
 minime cōtentus, auctoritatē quærat, & quid doctores
 ecclesiæ senserint, audire desideret, in primis videat Am-
 brosiū, ætate quidē præcedentē cæteros, sapientia vero
 ac vitæ sanctitate, nulli vel orientaliū, vel occidentalīū
 cedentē. Hic in sermone, quē de sacramētis scripsit, ita
 inquit. Quomodo em̄ panis potest esse corpus Christi?
 quibus verbis, aut quorū verbis hæc sacramēta perfici-
 untur? Et addit, Ipsis dñi nostri Iesu Christi. Et infra.
 Cū autē hoc sacramentū perficit, nō pprijs verbis sacer-
 dos, sed ipsius Christi vtitur, verba em̄ Christi hoc sa-
 cramentū cōficiunt. Et post pauca. Ante consecrationē
 panis est, verbis autē Christi dictis, mox corpus Christi
 est. Accipite em̄ (inquit) comedite ex eo omnes, hoc est
 corpus meū. Similiter ī calice ante verba domini vinū
 est, aqua mixtū, Christi verbis operantibus sanguis effi-
 citur. Rursus idē Ambrosius, cū multa signa, & miracu-
 la cōmemorasset, quæ solo domini verbo facta fuere,
 vniuersumq̄ mundū verbo eodē ex nihilo esse p̄ductū,
 multaq̄ alia orationibus, & benedictionibus humanis
 facta ostendisset, postremo hæc addit. Si igit̄ tantū pos-
 tuit humana benedictio ad transmūtandā rerū naturā,

DE SACRAMENTO

S quid de hac diuina cōsecratione dicemus, vbi ipsa verba saluatoris operant? Hoc em̄ sacramentū quod accipis, verbo Christi conficiū. Alijs quidē locis idē doctor multo plura in hanc sententiā manifestissime dicit. Augustinus vero sanctissimus & ipse doctor, Diuini corporis cōsecratio, inquit, a catholica æcclesia credit nō magis a bono, nō minus a malo sacerdote cōfici. Neq; em̄ merito cōsecrātis, sed creatoris efficitur verbo. Et alibi, Credendū Christi verbis sacramentū confici, cuius em̄ potentia prius creata sunt ea quæ sunt, huius certe verbo ad melius mutant. Idē in. ij. de verbis domini, Ante verba domini (inquit) quæ, hoc est corpus meū, dicunt, panis dicit quod offertur, verbis aut̄ illis dictis, nō amplius panis, sed corpus vocat̄. Et rursus in expositione sup̄ Ioanne, Vocat̄ corpus, & caro Christi, qd̄ caro cōtinere nō potest. Cōficiunt aut̄ illud carnis verba, quæ ipsius carnis Christi verba fuerūt. Ait em̄, Hoc est corpus meū. Quid clarius ijs testimonijs, quid manifesti⁹ esse potest? Neq; em̄ hos doctores quisq; mentis cōpos, & christianus esse desiderans respueret, quos sacrae oēs synodi, vt cōmunes æcclesiæ doctores acceptarunt, quos vt sanctos, ac deo acceptissimos, magnis præconijs extulerunt, quorū memoriā cū summa laude, nō modo occidentalis, verū etiā oriētalī æcclesia celebrat. Manifestū est igit̄, hos nō obscure, neq; sub dubio, sed palā, & manifeste sensisse, sacratissimis illius dñi verbis hoc sacramentū cōfici, Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus. Quid igit̄? Hi quidē hoc modo dicūt, orientales vero aliter sentiūt. At hoc modo non idē in eis locutus fuisset spiritus, nec sancti spūs, sed vētris sui cructatiōes essent sermones eorū. Nunc vero vnus, atq; idē spūs locutus est per os vtrorūq; At quēadmodū in cæteris om̄

nibus, ita etiã in hoc sacramẽto cõcordes sunt occiden-
 talibus orientales. Audi em̃ quid aurea illa Ioannis lin-
 gua, in lxxxij. super Matthæũ homelia dicat. Nõ sunt
 inquit, humanæ potetia opera, quæ proposita sunt, qui
 tunc ea fecit in cœna, ipse nunc ea quæ operat, nos mini-
 strorũ locũ tenemus, qui vero sanctificat, & ea mutat,
 ipse est. Rursus idẽ in, xxvij. sup prima ad Corinthios
 homelia ita inquit. Quõ Paulus a dño accepit: nõ em̃
 aderat tunc, sed vnus erat ex persecutoribus. Vt intelli-
 gas (ait) nihil plus illam mensam habuisse, quã habeant
 hæ posteriores. Nam & hodie ipse est qui operat, & tra-
 dit, quemadmodũ & tunc. Vides ne igitur, vt nos mini-
 strorum locum tenemus, qui vero ea sanctificat, & mu-
 tat, ipse est. Vides vt ipse est, qui omnia operatur, & tra-
 dit, quemadmodũ & tũc. Persuade igitur tibi, ipsum esse,
 qui ea mutat, nec orationi tuæ, quæ dubia est, sed infini-
 tæ illius potentia hoc tribue. Dices fortasse, haud tibi
 contradicere hunc doctorem, etenim te quoq; & sentis-
 re, & profiteri illum esse, qui hæc operatur, sed per ora-
 tiones, sed per preces sacerdotis. Atqui multũ interest,
 operari aliquid, & omnia operari. Tu nãq; spiritũsan-
 ctum ais descendentem tuis precibus, sanctificare hæc
 munera, quibus etiã verba domini aliquid operent. Hic
 vero doctor sanctissimus, ipsum inquit saluatorem hæc
 perficere, ipsum omnia operari. Nec addit precibus sa-
 cerdotũ id fieri. Quod certe addidisset, si sciisset neces-
 sarium fore, subticuit autẽ, tanq; non necessarium. Qui
 em̃ omnia facit, nullo indiget operatore. Verum ex illis
 Chrysostomi, quæ supra memorauimus verbis, di-
 scitur quædam haud contemnenda consideratio. Ait
 em̃ non accepisse Paulum a Christo hanc traditionem,
 cum tamen ipse se accepisse asserat. Et recte quidem

V Chrysoſtomus. Erat em̄ tum Paulus perſecutor, & hō-
 ſtis nominis Chriſti, & multo poſt a ſcēſionē ſaluatoris
 in cœlos, ſacrā fidē ab eo qui ſibi in via fuerat obuius,
 didicerat. Quibus igiſ tradentibus accepit. Nēpe apo-
 ſtolis, & ijs quidē nō verbo tantū docentibus, ſed mon-
 ſtrantibus opere. Paulus vero tradidit nobis, quæ accē-
 perat. Cū autē ea ſola tradiderit, quæ in epiſtola ad Co-
 rinthios ſcribit, certa illa ſola accepit, & illa ſola ap̄loſ
 facere vidit. Nam ſi plura facere vidiffet, ea quoq; tra-
 didiffet. Nihil autē in ea epiſtola dicit ampli⁹, niſi Chri-
 ſtū accepiffe panē in manus ſuas, benedixiſſe, dediſſe
 diſcipulis, atq; dixiſſe, Accipite & comedite, hoc eſt cor-
 pus meū. Idē igitur omni ex parte apoſtoli, quibus tra-
 dentibus Paulus id accepit, faciebant. Hoc tantū accep-
 pit ab illis Paulus, hoc tradidit nobis. Poſtea vero, ſiue
 Clemens, ſiue Iacobus, ſiue alius quicūq; alias oratio-
 nes, & hymnos, & cantica, nō ad neceſſitatē, ſed ad or-
 natū addiderūt. Quę cū ita ſint, ſatis cōſtat beati Chry-
 ſoſtomi testimoniū adeo clarū, atq; apertū eſſe, vt nulla
 excuſatio, nullū ſubterfugiū calumniantibus relinqua-
 tur. Audiamus nunc eundē doctorē, ſeiſm̄ exponentē,
 & ita rem hanc declarantē, vt nullus quūvis audax, & cō-
 tentioſus contradicere auſit. Hic in ea homeliā, quā de
 p̄ditione traditoris, & ſacramentorū traditione cōſcri-
 pſit, ita inquit. A deſt nunc quoq; Chriſtus, qui illā men-
 ſam fecit, ille ipſe nunc etiā ornat. Nō eſt em̄ homo, qui
 hæc munera facit corpus & ſanguinē Chriſti, ſed qui
 crucifixus eſt pro nobis Chriſtus. Figurā quidē adim-
 plens aſtat ſacerdos, verba illa p̄nunciāns, poteſtas ve-
 ro, & gratia tota Chriſti eſt. Hoc eſt corpus meum, ait.
 Hoc verbū res p̄poſitas tranſmutat. Nam quēadmodū
 vox illa, qua dictū eſt, Creſcite, & multiplicamini, & re

plete terrā, semel quidē dicta est, semper autē fit, operā X
 naturæ nostræ vim præbens ad generandū. Ita hæc q̄q;
 vox semel dicta in singulis aris, ex eo tēpore vsq; i præ
 sentē diem, & vsq; ad Christi aduentū, hoc sacramentū
 integre perficit. Verū ad hæc dicere soletis, Quēadmo
 dū verbū, quo creata sunt omnia, nō ipsum solū suffice
 re ad productionē eorū quæ fiunt, sed maris & fœminæ
 cōiunctionē requiri, vt animalīū genus propaget, cul
 tumq; terrarū, & agricolarū opera necessaria esse, vt que
 nascunt e terra producant, & coalescant, Eodē modo
 solū saluatoris verbū haud sufficere, sed & preces sacer
 dotis, & benedictionē, & alia pleraq; necessaria esse ad
 hoc mysteriū perficiendū. Hæc em̄ Marcus, Ephesinus
 antistes, ex dictis Nicolai Cabasilæ sumpta, obijcere so
 lebat, & si longe impar ingenio, acutius sane multo ille
 disputauit, quanq; nec ipse quidē dignum aliquid disse
 ruit. Enīvero admirandos simul, atq; desendos illos cē
 seo, qui sponte sua ad clarissimas res, & ipsam veritatē
 oculos claudunt, & ita vt tam clara, atq; aperta sanctis
 simi doctoris verba peruertere conent, & ita cōtra pro
 priā salutē exponere, vt omnibus contemptui sint, atq;
 derisui. Quid em̄ ait sanctus doctor? Figurā adimplēs
 astat sacerdos, verba illa pronuncians, potentia vero, &
 gratiā tota Christi est. Hoc est corpus meū, ait. Hoc ver
 bum res ppositas transmutat. Quid hoc certius deside
 ras? Illa inquit verba a sacerdote pronūciata. Quæ autē
 illa sint, subiungit, Hoc est corpus meū. Illa inquā, res
 ppositas transmutāt. Si ergo transmutatio per illa ver
 ba, nō a sacerdote, sed a Christo, cuius tota gratia, & po
 testas est. Sacerdos enim figura, Christus vero veritate
 hæc transmutat, sacerdote verba eius, quēadmodū ille
 statuerat, pronunciant. Et rursus hoc verbū sacramentū

Yntegre perficit. Considera homo, quid integra hæc perfectio significet, attende quid velit hoc verbū, res ppositas transmutat. Noli peruicaciter cōtra propriā salutē contendere, & huius sententiæ magis præcipuis, ac manifestis partibus reiectis, peruertere reliquas. Nec enim Ephesus ille, nec Cabasilas integrā istā sententiā adducunt, sed quibusdā eius partibus recitatis transiliūt; fragmenta eius quædā, velut indocti iuxta Platonē, cocci, qui nesciunt, voluntve per artus diuidere, nonnulla proferentes, cætera vero, quæ magis ad rem facerent, silentio prætereuntes, & hoc modo obtenebrantes veritatē. In primis itaq; sicut supra dictū est, ex huiusmodi verbis sancti doctoris, nō hic, quem vos dicitis, sensus colligit. Deinde (o bone vir) nōne illic auctor, atq; opifex omnium rerū, marem & foeminam ea lege creauit, vt nō nisi per cōiunctionē eorū, animalia ppagarent; rursumq; in alijs, semen nasci & ex terra ordinauit, vt seminetur, seminatum nascatur, natūq; multiplicet. At idcirco necesse est ita fieri. Oportet em̄ esse arantem, oportet esse serentē, oportet esse generantē, omnesq; diuinæ obtemperantes voluntati, hoc est ita agētes, vt ille statuit. Statuit em̄ eo modo, quo diximus. Quemadmodū illa vox, qua dictū est, Crescite, & multiplicamini, opere naturæ nostræ vim præbet ad generandū. Opere (inquit) naturæ nostræ vim præbet, hanc scilicet ei legem imponens, vt illa quod suū est agat, ipsa vero omnē vim præbens. In hoc vero diuino, de quo agimus sacramēto, dū taxat apostolos sacerdotes efficiēs, & materiā panis, & vini, qua ipsi quoq; vterent, ostendens, tradidit eis formam, qua sacramentū conficerēt. Hæc autē sunt verba eius, Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus. Quæ semel a saluatore dicta, ait sacratissimus doctor, semp

operari, non cooperari, nec cuiusq̄ praesidio egere. **M**agnam em̄, immo maximā omnium vim haberēt humana verba, si quid auctoritatis, aut potētiae diuinis adderēt, immo vero illa excellerēt dignitate, quod etiā cogitare impiū est, atq̄ nefariū. Cooperatur (inquit Ephelinus) dominicis verbis, sacerdotis preces. Quō (o bone vir) cooperant̄? An tanq̄ per se insufficientibus, an tanq̄ sufficientibus? Si tanq̄ sufficientibus, superflua certe, & vana est tua oīs oratio. Si tanq̄ nō sufficientibus, heu quae improbitas est, quae blasphemia dicere, vt quod diuinis deest verbis, hominis suppleāt preces? Praeterea cū verba haec dicis, simul cū oratione totū perficere, vtrūq̄ imperfectū putas, necesse est igit̄, vt aliud tertium adueniens id agat. Quid vero hoc sit, tu quaeso nobis aperis. Neq̄ em̄ spiritū sanctū id esse dices. Siquidē hoc est qd̄ quaeritur, an quodlibet eorū per se, an ambo simul spiritū sanctū ad id agendum inclinēt? **Q** si ambo contentis id posse, intelligas necesse est, q̄ si ambo simul hoc possunt, quatenus mihi dominica verba continent, ea sunt quae conficiunt sacramentū, siue sequat̄, siue nō sequat̄ oratio. Itaq̄ nihil eis ad hoc addit oratio sacerdotis, nec illis aliquod necessariū est aliunde praesidium. **Q** si quatenus supplicat sacerdos, vt descendens spiritū sanctus illa sacrificet munera, eatenus dūtaxat cōsecrantur, nihil ergo operant̄ verba dominica, nec verum dicit Chrysostomus, cū ea asserit semp̄ operari, & transmutare, & integre pficere, nec cooperat̄ ei hoc modo sacerdotis supplicatio (vt tu ais) sed totū operat̄. Quid igitur corrupis verba sacri doctoris? non recte ea exponens, & de sacramento eucharistiae falsam habes opinionē. Atqui (inquis) etiā baptisma sola sacerdotis oratione perficit̄. Etiā in hoc erras, & veritas in te non est.

A Etenim baptisma quoque dominicis perficitur verbis. Euntes enim inquit, baptisate eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Tunc perficitur baptisma, quoniam dicit sacerdos, Baptisetur seruus dei, aut baptiso te in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Vnde si quis etiam nihil aliud praeter haec verba dixerit, recte baptisat, & qui hoc modo baptisatus fuerit, salutem adeptus est. E contra uero, si quis cetera dixerit, & infinitas ad deum porrexerit preces, haec uero praeter miserit, nihil omnino agit. In hunc modum apostoli per impositionem manuum, & benedictionem, & pronuntiationem horum uerborum baptisabant. In hunc modum eucharistiae mysterium consecrabant. Nondum orationes, nondum hymni, nondum caetera, quae in ecclesia dicuntur, composita erant. Cogitemus enim (quod fieri certe potuit) ipso passionis die, aut sequenti, Petrum, uel alium quolibet ex apostolis, in memoriam Christi, & passionis eius, sacramentum altaris consecrari uoluisse (neque enim credibile est, non assidue eos illius meminisse, in cuius commemorationem id fieri mandauerat) quibus alijs uerbis id eos fecisse existimabimus, nisi dominicis: & post coenam, quod etiam longo tempore interuallo obseruatum est, & communibus uestibus indutos. At haec uerba (inquis) narratio recitata, non possunt sacramentum consecrari. Non autem tanquam rei gestae serie narrans, sacerdos haec uerba profert, sed tanquam personam Christi indutus, ut ita ea proferens, quasi dominus esset qui loqueretur, & eam habens intentionem, ut per uerba illa, iuxta illius mandatum, qui ita praecipit, corpus Christi, sanguinemque conficiat, quae admodum ille fecit, fecit autem per ea, quae supra memorauimus uerba. Possunt haec sane duobus modis accipi. Aut tanquam ab euangelistis resalata, & tunc narrative accipiuntur, euangelistis scilicet ea quae Christus in illa salutiferae passionis nocte egit, nar

rantibus. Aut tanq̄ a sacerdote prolata, intentionē habente, vt iuxta ordinē a saluatore traditū, sacramentū hoc cōficiat, & tunc nō narratiue, sed enunciatiue p̄feruntur, cū intētiōne cōficiendi mysteriū, iuxta imitatio nē Christi, & quasi ipse esset, qui & diceret, & faceret. Idcirco sacri doctores asserunt, necessariā in primis esse sacerdoti rectā intentionē, & p̄positū ea faciendi, quae dicta sunt, quippe sine illa nihil omnino confici posse. Quēadmodū si quis regum per aliquē ex ijs, qui apud se gratia, & auctoritate valēt, voluntatē suā cupiēs subditis suis facere manifestā, & ita id apud illos valere, ac si se animū suū exprimētē audirēt, sanciat, vt ita illa verba in prima p̄sona referat, vt a se dicta sunt, populusq̄ ita prolata audiens, tanq̄ ab ipso rege dictis obtēperet. Manifestū est em̄, q̄ si hac lege lata, veniens ad populū nūncius ita dicat. Rex vestrae salutis cupidus, vestraq̄ rempu. in foelicitate, ac copia omnium rerū tenere desiderans, cōtinue ijs rebus inuigilat, & leges cōdit, quas ad id existimat vtilēs, ac necessarias, vnde cū in multis aliorū exempla secutus, tum plurimorū ipse inuentor, hanc legem sancit. Volo quēlibet vestrū, qui conditis a me legibus paruerit, talentū auri ex erario publico tot annis accipiat. Profecto nec narratiue hec dicit, sed simul atq̄ dicta sunt, rata fiunt, quę iubent. Quamobrē? quia rex ita sanxit. Eodē modo hic intelligendū est, ralem a dño sacerdotibus traditā potestātē, vt eius verba ab illis in prima persona, & tanq̄ simul ab eo dicerent prolata, totum efficiant. Aut cur illi quidē suffecerunt hęc verba, nobis vero nō sufficiunt? Si em̄ illi suffecerūt, & nobis vtiq̄ sufficere debent, potentia illius, & tanq̄ ab illo dicēte prolata. Q̄ si nobis aliquid necesse est addere, im̄ perfecta sunt verba illius. Absit aut̄ a p̄ijs mētibus talis

Cogitatio. Quā em̄ alij potestatē per consecrationē accipiunt sacerdotes; nisi illā, Christi personā posse subire, & pro eo nobis adesse, & quēadmodū ille fecit, corpus eius posse consecrare, fecit autē illa per verba quæ diximus. Enimvero simpliciter orare quisq; posset, imo vero efficacius sæpenumero orarent multi nō sacerdotes nōnullis sacerdotibus. Siquidem pleriq; sacerdotes ita viuunt, vt nō sint deo accepti, plurimi vero ex sæcularibus, ita ob eorū bonitatē deo chari sunt, & grati, vt plerūq; miraculis decorari mereant. Si igitur vel sola oratione, vel ea præcipue hæc sacramēta perficerent, certe magis perficerent a viris iustis, q̄uis nō sacerdotibus, q̄ ab indignis sacerdotib⁹. Hoc vero falsum est. Perinde em̄ sacramentū conficit sacerdos, q̄uis malus, atq; peruersus, vt optimus, atq; sanctissimus. Sæcularis vero persona, q̄libet fide, religioneq; excellat, nihil oīno potest, quia nullam ad faciendū a domino potestatē accepit, cum sacerdos acceperat maximā. Si igitur nō est vis oratiōis, quæ hoc facit, esset em̄ omnibus cōmunis, superest vt pro Christo adsint nobis sacerdotes, eiusdē in hoc potestatis, qui & instar illius operari possint, & annunciare populo, quæ ille præcepit. Hoc em̄ inquit, facite in meam cōmemorationē. Hoc scilicet quod ipse feci, accepto pane, & vino in manibus, respiciēdo in cœlum, frangendo, benedicendo, gratias agendo deo patri, & in corpus, & sanguinē p̄ ea verba, Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus, trāsmutando. Hoc em̄ ea trāsmutat, hoc ea integre perficit, vt beatus Chrysostomus ait. Hæc quidē (nisi me animus fallit) satis superq; esse vident, ad obduranda omniū ora, qui tam aperta, ac manifestæ rei cōtradocere conant. Audiamus tamen si placet, etiā Gregoriū Nissenū, virū & doctrina, & viz

ta sanctitate excellentē. Is in Cathacherico eius sermo
 ne, de diuinis sacramētis ita inquit, Recte igit̃ & nunc
 panē diuino verbo sanctificatū, in corpus dei verbi trās
 mutari credimus. Nā & illud corpus, intelligit aut̃ cor
 pus assumptū ex virgine, panis potētia erat, sanctifica
 tus vero fuit habitatione verbi in carne habitantis, a q̃
 ita panis, qui in illo corpore erat, transsubstātiatus fuit
 in diuinā potentiam, per eū nunc quoq̃ equaliter fit, &
 ibi em̃ gratia verbi sanctum fecerat illud corpus, qd̃ ex
 pane consistebat. Et illud quodāmodo etiā panis erat,
 & hic similiter panis (quemadmodū Apostolus ait) san
 ctificatur per verbū dei, & orationē, nō comestione, ad
 hoc p̃cedens, vt corpus verbi fiat, sed mox ad corpus p̃
 verbū transmutat̃, quēadmodū ab ipso verbo dictū est,
 Hoc est corpus meū. Quid clarius, certiusve ihs audire
 desideras? Panis (inquit) verbo dei sanctificat̃. Hoc in
 primis probat manifeste, verbo dei sacramentū hoc cō
 fici. Deinde modus p̃bationis idem apertius ostendit.
 Corpus (ait) potentia panis est, quia pane constat. Ali
 mentū em̃ (vt Aristoteles docet) primo quidē dissimile,
 postea vero simile fit eius cuius est alimentum. Corpus
 igit̃ quod ex virgine dominus assumpsit, potētia panis
 erat. At tale corpus ex virgine assumptū, quod potētia
 panis erat, nō fuisset aliter sanctificatū, nisi verbum il
 lud carnem illam inhabitaasset. Ita nunc panis quoq̃ al
 taris, non aliter q̃ per verbum dei, & orationem sancti
 ficatur. Cuius rei testem Paulum citat. Q̃ autē ait, per
 orationē, nihil corroborat aduersarioꝝ rationē. Siquis
 dē Apostolus in prima ad Timotheū epistola, hoc de
 cōmunibus cibus dicit. Hic vero doctor non de omni
 bus quæ illic dicunt̃, illius vsus est testimonio, sed dū
 taxat, quantū ad confirmationē propositi sui spectat,

E de transmutatione, quæ fit per verbū dei. Vnde paulo post cōcludens ait, Mox ad carnē transmutat̄. Et ad huius confirmationē subiūgit, Quoniā ipse dixit, Hoc est corpus meū. Aduerte quæso cū cætera omnia, tum qđ in fine ait, qđ mox per verbū transmutat̄. Verbū vero inquit esse, Hoc est corpus meū. Nōne (oro te) verbū illud mox, nō relinquit locū orationibus? Si igit̄ verbū illud hoc est corpus meū, mox transmutat, manifestum illud solū esse est, quod transmutat, aliter em̄ nō mox, sed aliquo, & nō paruo interiecto tēpore, transmutatio fieret. Ita certe inter se cōueniunt sancti patres & doctores nostri, ita sibi inuicē cōsentanei loquunt̄, siue orientales, siue occidentales. Quippe Damascenus in libro sententiā rū, cap̄lo. xxiiij, ita inquit, Non est panis figura corpis, & sanguinis Christi, absit, sed ip̄m corpus Christi deificatū. Et vnde hoc sanctissime doctor? Hoc habem⁹ ab ip̄so (inquit) domino, dicente, nō, hoc est figura corpis, sed ip̄m corpus meū, & nō figura sanguinis, sed ip̄e sanguis meus. Verba igitur illa, Hoc est corpus meū, etiā iuxta sententiā illius doctoris faciunt, vt panis altaris verū Christi corpus sit, credaturq̄. Sed ihs omnib⁹, quæ supra memorauimus, quasi vltimā manū imponit ep̄stola doctoris gentiū ad Corinthios, de huius sacratissimi mysterij traditione speculantis. Ego em̄ inquit, accepi a domino, quod & tradidi vobis. Deinde enumerat quæ accepit. Primo itaq; videamus, si libet, an sufficiēter tradiderit. Patet siquidē manifeste eū tradidisse, neq; em̄ imperfecte accepit, neq; minus q̄ acceperat tradidit, sed quidquid decebat, & necesse erat circa huius sacramenti mysteriū fieri, & accepit, & tradidit. Accepit autē hæc, qđ scilicet dominus Iesus, qua nocte tradebat̄ accepit panē, & gratias agens fregit, & dixit, Accipite,

& māducate, Hoc est corpus meū, qd' p vobis frangiē, R
 Hoc facite ī meā cōmemorationē. Sīlīter & calicē, post
 q̄ cœnauit, dicēs, Hic calix nouū testamētū est in meo
 sanguine, Hoc facite q̄tiēscūq; biberitis ī meā cōmemo
 rationē. Et nihil p̄ terea addidit, q̄a em̄ nihil ampli⁹ ac
 ceperat, nihil amplius tradidit. Et addidit modū conse
 crationis diuini corporis, & sanguinis, om̄i ex parte suf
 ficiētē, atq; perfectū, quali vsus fuit Christus, qualē ab
 eo ipso accepit. Accipere .s. panē, gratias agere, frāgere
 & dicere, Accipite, & manducate, Hoc est corpus meū,
 & hoc modo cōficere sacramentū. Quid obsecro horū
 consecrat diuinissimū illud munus? Profecto nō acce
 ptio panis, hoc em̄ subiectū est consecrationis, quod in
 corpus dñi trāssubstantiari oportet, Nō gratiā actio,
 nō fractio, quāz altera ad cōmemorationē ineffabiliū
 erga nos beneficiōz dei, altera ad distributionē neces
 saria est. Superest igit, vt verba illa sint quā cōsecrent,
 Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus. Et ita exis
 timandū est, & tunc fuisse cōsecratū, & nūc cōsecrari,
 cōcurrētibus scilicet (vt dictū est) & patre, & spūs sancto,
 cū omnia in creatura opera, ijs tribus cōmunia sint. Ve
 rū saluatori quidē haud necesse fuit, patrē & spiritūsan
 ctum palam ad hoc opus inuocare, cū vnus, idemq; &
 vnus cū illis substantiā sit, propter quod quicquid ab
 eo vel fiebat, vel dicebat, idem ab alijs quoq; fiebat, di
 cebaturq;. Nos vero fas est, & nominatim illos inuoca
 re, & vt munera nostra sanctificent precari. Verū id nō
 alio atq; alio modo agere, nec alio atq; alio tēpore, sed
 & quo tēpore domini pnūciamus verba, & quo modo
 verba significant. Q; si illū tanq; hominē diceremus,
 dum gratias agebat beneficijs acceptis, orasse etiā taci
 te patrē & spiritūsanctū, vt ad eā cōsecrationē cōcurrer

Grent, deinde verbis ille prolatis mysteriū peregrisse, nō sine ratiōe diceremus. Eodē igit̄ modo & nos agere necesse est, inuocato scilicet patre, & filio, & spiritu sancto nominatim, & manifeste, siue ante verba dñi, siue post, seu utroq; modo, nihil em̄ interest, vt postea differem⁹, ita demū prolatis domini verbis, sacrū hoc mysteriū cōficere. Ita accepit Paulus, ita nobis tradidit, transgredi autē traditionem eius neq; possumus, neq; debemus, sicut discipuli eius, immo vero Christi, & esse, & vocari cupimus. Abunde vero superius demonstratū est, quoniam Paulus hanc traditionē non a Christo, sed ab apostolis accepit, nō modo verbo hoc, sed opere etiā ita facientibus, manifestū esse nō alijs, q̄ Christi verbis, ipsos etiā apostolos post Christū cōsecrasse, & ceteris eundē mysterij ritum tradidisse. Præterea hoc idē ostendūt populi ad ea verba respōsiones. Sacerdote em̄ verba illa alta voce, vt vos Græci soletis, pronūciante, assistens pp̄s in vtracq; parte respōdet, Amen, quasi dicat, vere ita est, vt tu dicis. Amen em̄ cū affirmandi apud Hebræos aduerbiū sit, Græce idē quod vere significat. Amen igitur ad ea verba respondēs populus, certe inquit, corpus & sanguis Christi sunt munera ista p̄posita, ita credimus ita confitemur. Et quō, quæso te, nō esset turpe putādū eos qui doctiores haberi volunt, ea ignorare, quæ sæculares, & sacrarū literarū ignari, respōdendo Amen, manifeste se scire significant. Quid, nōne assistēs sacerdoti diaconus, eiq; ministrans, dum sacerdos alta voce (iuxta orientalis æcclesiæ ritū) verba illa pnūciat, Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, ipse, pp̄ria stola, duobus primis digitis tacta, panem, & calicē ostendit, nihil certe aliud significans, nisi panē illū Christi esse corpus, & quod in calice est, esse sanguinē eius, quæ ad

modū verbis illis asseritur. Et hæc sane ostendēs diaco-
 nus, nō mentiē, & nō mentiēns cū ijs sentit, qui sola do-
 mini verba aiunt hoc sacrū perficere sacramentū. Neq̄
 em̄ frustra tales institutæ sunt ab ecclesia cerimonia. Il-
 lud quoq̄ haud cōtemnendū videt̄, q̄ cū duo sacramē-
 ta nobis a saluatore tradita fuerint, baptismus, & eus-
 charistia, vtrūq̄ verbis suis cōfici iussit. Etem̄ baptism⁹
 (quēadmodū supra memorauimus) per verba illa cōfi-
 citur, Baptisate eos in noīe patris, & filij, & spūs sancti.
 Cuius rei testimoniū est, q̄ patres nostri sancti æcclesie
 doctores, qui statuerunt, qui nam ex ijs qui ab hereticis
 ad catholicam reuertunt̄ ecclesiā, rebaptisandi sint, qui
 nō, eos haud rebaptisandos esse cēsent, qui in nomine
 trinitatis semel fuerint baptisati. Quod etiā expositor
 synodaliū canonū apud Græcos videt̄ cōfirmare. Is em̄
 in quadragesimoseptimo apostolorū canone ita inquit
 Vere baptisat̄ aliquis, cū scđm vocē domini semel ba-
 ptisat̄, In noīe patris, & filij, & spūs sancti, tanq̄, p̄nū-
 ciatione trinitatis, & fidei in ea, iuxta dominicā traditi-
 onē, perficiat̄ baptismus. Si igitur hæc duo sola sacra-
 mēta in euangelijs manifeste tradita legimus, alterum
 vero eorū, hoc est baptismus, dominicis perficit̄ verbis,
 profecto & illud quoq̄, hoc est eucharistiā, diuinis illis,
 & a deo traditis verbis, cōfici existimādū est. Siquidē
 in omni genere rerum quatuor esse causas oportet, effe-
 ctiuam, formālē, finalē, & materialē. Forma aut̄ huius
 sacramēti, verba sunt dominica, & nihil aliud. Propter
 quod vnū idemq̄ esse docet vnumquodq̄, cū & forma
 vna sit, propter quam est quod est, & esse dicitur. Hæc
 vero ipsa sunt verba saluatoris, quæ apud omnes sunt
 eadē, quod minime habent sanctorum preces, cum ali-
 ter & aliter, & alijs atq̄ alijs verbis, diuersi supplicent.

[Hunc modū & apostoli a saluatore (vt credendū est) & ab apostolis sancti patres postea sumentes, in singulis æcclesiæ sacramentis, quæadmodū materiā ppriā, sine qua nullo modo fieret quod pponit, ita etiā ppriā formam statuerūt. Hoc catholica quidē Latinorū æcclesia vsq; in præsentē diē obseruat. Et verba illa (quibus vnū quodq; tanq; p materiā pficiūt) nulli nō sacerdotū apud eos notissima sunt. Nostri vero (vt multa alia, quæ primū apud nostros ortū habuerūt, ppter calamitates temporū perdidere) ita etiā horū rituum sunt oblitī. Quod manifestū fiet, si quis ad chrisimatis sacramentū mentē cōuerterit. Etenim secunda Echemenica synodus, verba quæ sacrū chrisma perficiūt, tradens, in septimo canone ita inquit. Obsignantes, hoc est sacratissimo chrisimate eos chrisimantes, dicimus signū doni spūs sancti. Et hæc verba (scdm eos) chrisimatis sacramentū pficiūt. Hoc idē in cæteris diligens inuestigator inueniet. Que igitur de diuino eucharistiæ sacramento sanctorū opinio sit, quæ Christi, quæ Pauli traditio fuerit, satis (nisi me animus fallit) supra demonstratū est. Manifeste em̄ apparet, orientales, atq; occidētales omnes eiusdem in hoc esse sententię, vt scilicet verba dñi sint quæ sacrum corpus Christi, sanguinēq; cōficiāt. Idem affirmat, idē ipse dominus asseuerat. Nunc reliquū est, vt tertiā aggrediamur partē, & rationibus, quæ in cōtrariū adduci solent, solutis, finē operi imponamus. Sūt aut̄ tres præcipuæ. Vna est auctoritas sanctorū æcclesiæ doctorū Clemētis, Iacobi, Basilij, & Chrysoptomi, qui omnes in missis, quas ipsi cōposuere, post verba dominica, sacerdotis precibus hoc sacramentū conficere vident, siquis dē etiā post verba domini prolata, nō corpus, & sanguinē, sed panē, & vinū nominant. Secunda vero est aucto

ritas Damasceni, dicentis beatum Basilium hæc munera K
 ideo præfiguratiua nominasse, quia nondum sanctificata
 erant, ita vero ea nominasse multo post verba dominica.
 Tertia ratio est opinio sanctissimi viri Dionysii Ariopa
 gitæ, qui aperte sentire videtur, post verba domini hoc sa
 cramentum confici. Iis in presentia rationibus a nobis re
 spondendum est. In primis autem verbis sanctorum doctorum,
 qui missas composuerunt, unica ratio satisfacit. Cum ipsi qua
 tuor patres idem plane dicant, eorum verba ante omnia audia
 mus. Clemens itaque primus, cum miracula domini, & res
 gestas eius, ac sacramentorum a domino traditionem commemo
 rasset, postea inquit, Memores itaque nos passionis, mor
 tis, & resurrectionis eius &c. offerimus tibi regi, & deo,
 secundum eius præcepta &c. Rogamus te, ut clementer in
 spicias hæc proposita coram te munera, tu nullius indigens
 deus, & in eis bene complacens, ad honorem Christi tui, &
 mittas spiritum sanctum tuum, testem passionis domini nostri Iesu
 Christi, super hoc sacrificio, qui hunc panem corpus Christi tui,
 & hunc calicem sanguinem Christi tui efficiat. Licet enim hæc
 Clementis verba inter apocryphas scripturas commemorari
 soleant, placet tamen eis in presentiarum tanquam veris assen
 tiamus. Iacobus quoque multo post verba domini obsecrat,
 ut mittat spiritum sanctum. De quo cum multa dixisset, subiun
 git, ut adueniens sanctificet, & faciat hunc quidem panem
 corpus Christi tui, & hunc calicem, preciosum sanguinem
 Christi tui. At magnus Basilius similiter post verba sal
 uatoris inuocat sanctum spiritum, ut ad proposita descendat
 munera, & sanctificet, & faciat panem quidem, preciosum
 corpus domini dei, & saluatoris domini nostri Iesu Christi,
 qui effusus est pro mundi vita. Ad hæc Chrysostomus,
 post verba domini, & rerum per eum gestarum narrationem subdit.
 Rogamus te, emitte spiritum tuum sanctum super nos, & super

DE SACRAMENTO

L hęc pposita munera, & fac hęc quidē panē preciosum corpus Christi tui, quod vero in hoc calice est, p̄ciosum sanguinē Christi tui. Post hęc subiungit, transmutans ea spiritus sancto tuo. Ex quib⁹ oībus facile esset cuius argumentari. Si verbis illis dominicis, Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus, sacrū eucharistię conficiēt sacramenti mysteriū, sancti æcclesię doctores minime post ea verba id p̄prijs supplicationibus efficere conarentur, nec deinde panē & vinū nominarēt. Cū vero id agant, nec frustra sanctos viros sit existimandū, palam fit, q̄ hoc sacrū mysteriū dominicis verbis nequaquā confici existimabant. Huic igit̄ argumēto respōdere volentes, primo quidē id repetimus, quod supra probatū est, omnes tam orientales, q̄ occidentales doctores in hoc cōuenire, vt sacrosanctis domini verbis eucharistię mysteriū conficiat̄. Deinde addimus, nō esse hęc quæ modo retulimus, superioribus illis cōtraria, nec aliud hic, aliud illic sanctos viros vel dicere, vel sentire, nec esse occidentaliū sententiā ab orientaliū opinione diuersam. Nec em̄ si ita foret, vnus & idē diuinus spiritus, sed diuersus, nec veritatis, sed mēdaci⁹ potius, atq; erroris spiritus, in ijs locutus fuisset, quod etiā cogitare absq; impietate nō licet. Nece esse est igit̄, vt illa vera sint, & hęc per rectā expositionē illis cōsentanea esse ostendantur. Dicere itaq; nō sine ratiōe fortasse quispiā posset, q̄ cū corpus domini duplex sit (quēadmodū in primordio nostri sermonis ostendimus) verū scilicet, & mysticum. Illud quidē ipsius dñi verbis, cuius corpus est, confici, hoc vero, quod ipsi sumus, sacris sacerdotū precib⁹, & iustis actionibus, & vitæ ac morū honestate cōpleri, cū digne hoīes sacrā eucharistiā capiunt, & eiusdē cū Christo corporis efficiunt̄. Et hoc quidē petere sacerdotē, cū

rogat, vt descendēs spūssanctus, panē quidē preciosum corp^o Christi, calicē vero p̄ciosum sanguinē faciat, hoc est vt fidelē populū, mysticū corpus Christi, sanguinēq; faciat, quo mēbra & partes, corpusq; eius effecti, & sibi ipsi charitate & Christo vniti, viuāt cū eo vitā aternā, & fiant ipsi^o cohæredes. Nos vero p̄ter hæc, illud poti^o dicendū existimamus, q̄ cū diuinū hoc sacramentū sit cōmune, sit opus toti^o trinitatis, necesse est nos (quēadmodū supra diximus) & patrē, & spiritūsanctū cū filio inuocare, vt p̄posita munera p̄ficiāt. Quod & passim p̄ totā missam facimus, nō ante verba saluatoris, sed etiā post multis cū p̄cibus inuocātes, supplicātesq; vt digni ministri tātæ rei efficiamur, q̄ possimus illa munera p̄ficere, vt accepta eis fiāt, & gr̄a spūsscti sup̄ ea descēdat. Quē oīa nō tā agim^o, vt ipsi ea faciam^o, q̄ vt p̄p̄o ostēdamus coīa esse ī creatura opa trinitatis. Quēadmodū em̄ bñplacito patris, & spūsscti volūtate, vn^o ī trinitate natura, dei & patris fili^o, ex sanctis, & īmaculatis virginis sanguinib^o corpus assūpsit, ita & hoc corpus altaris ipsa trinitas creat, ip̄e spūssctus potētia sua ex substātia ī substātiā, hoc est ex pane ī corpus trāsmutat. Quē res vt fidei p̄p̄o, palā fiat, illi^o etiā nos meminisse necesse est. Et hoc velle illos doctores, q̄ p̄ aduētū spūsscti sacramētū hoc fieri dicūt. Sūt vero īdē plane, q̄ ex solis dñi verbis eucharistię sac̄m existimāt cōfici. Idē em̄ vtrūq; dicūt, nō cōtraria, aut sibi inuicē repugnantia, sed eadē dicere existimantes, vtrūq; em̄ verū est. Et cū vnū & idē ambo sint, vnū idēq; efficiūt, & vno atq; eodē tpe. In īstātī em̄ t̄pis, nō aliter, atq; aliter, neq; alio, atq; alio momēto, sed eodē momēto, & (si dicere fas est) eodē nunc, vtrūq; idē efficiūt, cū & diuinæ trinitatis p̄sonæ, q̄s inuocam^o, vnū atq; idē substātia & īsepables sint. Q̄ si rez

Natura tale aliquod verbū pati posset, quod mox, & sine alicuius temporis interuallo rem omnē exprimeret, profecto nos simul & eodē tēpore, cū verbis domini cetera omnia pronūciarem, illa quidē dumtaxat sacramenti efficientia credentes, & tamē patris, & spūssancti gratiā nō dubitantes adesse, & hoc oratione & precibus manifestantes. Ad sunt etem illi quoq; cū istis dñi verbis, etiā nobis nihil vltra flagitantibus. Sed cū desiderij nostri nequeamus ardorem cōtinere, nominatim quoq; eum inuocamus, & præsentiā eius populis aperimus. Ceterū quoniā natura rerū id vetat, necesseq; ē p̄ interualla tēporis vnū post aliud verbū pnūciare, atq; ita totā historiā sacramenti repetere, deinde patrē & spūritūsanctū inuocare. Idcirco ihs qui nō bene rem cōsiderant, videri solet aliud esse, quod postea inuocatione sancti spiritus dicit, idq; solūmodo absq; verbis dñi sacramentū cōficere. Quod certe a veritate lōgissime abest. Oportet em̄ hęc, aliaq; huiusmodi, nō tanq̄ in tēpore, in quo dicunt, sed tanq̄ in tēpore pro quo dicunt, ita intelligere, ac si tēpus illud maneret, minimeq; deflueret, sed in vno, eodemq; nunc illa dicerent, p̄fecto em̄ ita dicerentur, si fieri posset, & rerū natura minime repugnaret. Cū igit̄ pro tempore, in quo illa dominica verba dicuntur, inuocationes etiā posteriores fiant, & ad illud referantur tēpus, profecto & eodē hęc ipsa dicta esse tēpore existimanda sunt, quod certe factū fuisset, si id natura rerū patere. Etenim quēadmodū si quis sermonē alicuius moleste ferens, & audire ipsum recusans, diceret, clausi tibi aures, cū tñ nondū clausisset, vel aliquid sibi molestū videre nolens, diceret, obduxi oculos, cum id nondū, & alia ihs similia. Ita tale nescio, in ihs domini verbis anīaduerti potest. Cū em̄ ita loqui debuisset, di-

cēs discipulis suis, Accipite, & manducate, Hoc est corpus meū. fregit & dedit eis. Hoc em̄ ip̄e ordo rer̄ poscebat, primo cōsecrare, deinde frangere, postea distribuer̄, quod nos in præsentiā facimus. Ille tamē ait, Fregit, & dedit, dicens, Hoc est corpus meū, figurato sermone, quē histerologiā vocant, vsus, Iuxta illud Poete, Simul nutriti, natiq; fuerunt. Et alibi, Sonuit cadēs. Primo em̄ nascitur aliquis, deinde nutrit̄, & cadit quis anteq; sonum faciat. Decet igitur nos, recte iudicare volētes, singula quęq; intelligere, vt in pprijs dicta sunt locis, nec in quo, sed pro quo tēpore dicuntur animaduertere, & quæ vel ante, vel post aliqua dicunt̄, aliquādo quidem tanq; simul cū illis, aliquādo vero vel vt posterius quæ prius, vel vt prius quæ posterius dicta sunt, dicta existimare. Siquidē ip̄e quoq; Chrysostomus multo ante, & post verba domini, in oratione, quæ post oblationē dicitur munerū, Dignos nos (inquit) fac domine, vt corā te gratiā inueniamus, & acceptū tibi fiat sacrificiū nostrū & inhabitet sp̄itus gratiæ tuę bonus super nos, & sup hęc pposita munera. Vbi considerandū quid hęc verba, dignos nos fac, vt sp̄itus sanctus tuus inhabitet super hęc pposita munera. Nihil differūt a verbis illis Clemētis, vel Iacobi, vel Basilij, vel quæ supra retulim⁹ ipsius Chrysostomi, quibus nōnulli existimant hoc sacramentū cōfici. Etenim illi quidē deū precant̄, vt mittat sp̄itū sanctū, qui adueniens sanctificet, & panē efficiat preciosum Christi corpus, hic vero dignos (inquit) facias, vt inhabitet sp̄itus sanctus tuus sup hęc pposita. Quæ verba nullam sane inter se diuersitatem habent. Hęc tamē Chrysostomi ante domini verba dicuntur, & longe ante preces illas, quibus nōnulli existimant sacrū eucharistię mysteriū cōfici. Q; si ijs prioribus ver-

DE SACRAMENTO

P bis, & hac Chrysoſtomi oratione, ſacramentum non
 conficitur, profecto nec poſterioribus perficietur, quæ
 cum illis eadem ſunt, eadem em̄ eorundem ſunt effici-
 entia. Perficitur autem verbis illis, quæ inter vtraq; me-
 dia, maxima principalia ſunt, hoc eſt dominicis ver-
 bis. Hæc ſunt quæ totum efficiunt, hæc ad quæ om-
 nia referēda ſunt, ſiue antea, ſiue poſtea dicantur. Hoc
 ipſum apertius etiam ex Baſilij verbis in eodem loco
 percipi poteſt. Mox enim poſt munerum oblationem,
 Reſpice inquit, ſuper nos deus, & ſuper hanc noſtram
 latriam, & acceptam eam habeas, quemadmodum ac-
 cepta habuiſti munera Abel, immolationes Abraam,
 Moyſi, & Aaron ſacerdotiū, Samuelis pacificas. Quæ
 admodum cepiſti a ſanctis apoſtoliſ tuis veram hanc
 latriam, ita ex nobis peccatoribus, manibusq; noſtris,
 accipe hæc munera, bonitate tua domine. Vides ne,
 vt poſt multa, quæ orans dicit, poſt propoſitū ſacrificiū
 latriæ, quod ſolī deo, & nulli alteri debet, poſt preces,
 quibus vt accepta deo fierent, ſicuti Abel, Noe, & cæte-
 ra ſacrificia, tamē ne aliquis cōtentioni relinquereſ lo-
 cus, ſubiūxit, Quæadmodū e manibus ſanctorū apoſto-
 loꝝ tuoꝝ hanc veram latriam accepſti, ita e manibus
 noſtris hæc munera accipe. Quid ergo tergiuerſamur?
 Hoc modo & verba hæc ſatis eſſe ad cōſecrationē dice-
 mus, cum dicat Baſilius, Ita e manibus noſtris hæc mu-
 nera accipe, quæadmodū a tuis apoſtoliſ hanc veram la-
 triam accepſti. Si em̄ apoſtoloꝝ manibus verum Chri-
 ſti corpus conſecratū fuit, idq; nunc in manibus ſuis fi-
 eri rogat Baſilius, cur non his verbis ſubito perficit ſa-
 cramentum? Nihil enim hæc differunt a poſterioribus
 precibus, quibus nonnulli putant perfici ſacrum myſte-
 rium. Audi em̄ quid dicat. Rogamus te, vt descendens

spūssanctus tuus super hæc pposita munera, & faciat
 panem corpus, calicem vero sanguinē. Si igitur primis
 illis orationibus (quæ simillimæ posterioribus sunt) nō
 perficitur sacrum mysteriū, profecto nec postremis per
 ficietur. Simillimæ em̄ preces simillimos parent effe
 ctus. Superest igitur, vt verbis saluatoris nostri hæc vis
 tribuenda sit, & ad ea cætera referēda sunt omnia, quæ
 ve ante, quæve postea dicunt, & pro eo tempore, quo il
 la verba dicuntur, hoc quoq; dici existimādū. Diutius
 aut̄ in hac parte dedita opera cōmorati sumus. Tum q̄
 ad cognitionē eorū quæ supra dicta sunt, non paruam
 afferre vtilitatē videbant, Tum q̄ necessaria erant ad
 ea soluēda, quæ ex diuino Dionysio, & Damasceno op
 poni solēt. His addi tertia quoq; ratio (nulli fortasse su
 periorū inferior) possēt. Hierarcham totum deo repletū
 diuinoq; amore (iuxta Dionysium de diuinis nomini
 bus) captum, veluti extasim quandam, & diuinū pati
 zelum, Ob hoc sapenūmero extra se positū, & totū rei
 amata hærentem, zelo quodam, & timore, ne id quod
 desiderat, non assequatur, sapius eadem ex vero, ac pes
 ne incredibili mētis desiderio petere, nec ignorare quis
 dem se iam quod quærebat, adeptum, sed insatiabili
 quodam amore iterum, atq; iterum eadem repetere, vt
 etiam in quibusdam symbolis, quasi euidentissimis sig
 gnis, qui adsunt, intelligere possit, totum deo captum,
 totum iam diuinū effectum, ac per hoc imitatione eius
 ad virtutē, vitæq; integritatem alliciantur, & (vt aiunt)
 quasi manu ducti, ponantur in viam. Hoc summus ille
 propheta Dauid, plerisq; in locis facit. Nam cum dixisset,
 Cum inuocarem, exaudiuit me deus iusticiæ meæ.
 paulo post in eodem psalmo subiungit, Miserere mei,
 & exaudi orationē meam. Quem locum Theodoricus

Rex sentētia (nisi fallor) Chrysoſtomi, neq; eū Chrysoſtomi apud nos in præſentia habemus, exponens, Nō fatiatur inquit, hic iuſtus orando, ſed ſupplicans, & impetrans, & fructus orationis colligens, adhuc orādo, ac ſupplicādo perfeuerat, ſcit eū qñ inde ſequat̄ vtilitas. Alibi q̄q; idē Dauid, Dirigaſ inquit, oratio mea ſicut incenſum, in cōſpectu tuo. Quid (queſo te) clamat Dauid vt ſua exaudiat oratio? Si eū iniqua, & præter rationē erat, nunq; ad deū aſcēdiſſet, quomodolibet eo rogāte, atq; obſecrante. quid ſi recta, & exaudiri digna, iam diſrecta erat ad deū, ipſo q̄q; ppheta tacente. Nempe igit̄ petit quod tenebat, & quæ præſentia iam erant deſiderat. Idem noſtri q̄q; doctores, qui miſſam cōpoſuerunt fecere. Eteū poſt verba illa, fac hunc panē corpus Chriſti, & hūc calicē ſanguinē Chriſti, quibus ſolis nōnulli exiſtimant fieri cōſecrationē, adhuc p̄ eis adorant, aut fruſtra prorſus id faciētes, qđ nec cogitandū eſt, aut vehementi quodā deſiderio eadē ſapius repetētes. Memēto eū inquit, dñe imbecillitatis meæ, & præſta mihi veniā oīs, ſiue volūtarię, ſeu nō volūtarię meę culpę, neq; p̄pter pctā mea inhibeas ſpūſſcti tui gratiā ab ijs p̄poſitis muneribus. Et ruruſ paulo poſt ad ppl̄m dicē, Pro oblatiſ, cōſecratiſq; muneribus preciōſiſ deū rogemus. En quō orant, ne ex p̄poſitiſ muneribus ſpūſſcti gratię arceatur, en quō p̄ ſanctificatiſ, propoſitiſq; muneribus hortant̄ deū precari, q̄ſuiſ multo ante ſanctificata fuerint, q̄ſuiſ perfecte cōſecrata, etiā iuxta eorum opinionē, qui nobiſ contraria & loquuntur & ſentiunt. Quid igitur dicemus hoc loco fratres? niſi quod ex ſententia Chryſoſtomi Theodericus ait. Non ſatiaſ orādo iuſtus, & reliqua, quæ ſupra memorauimus. Q; ſi qui fortalle dicerēt, Nō pro diuinis muneribus, ſed pro noſ

bis fit, quod significant. Quæram ab eis primo quidē, **S**
 cur nostra expositio nō cōuenientior sit, atq; subtilior?
 Nam q̄ hierarchæ diuina quædā passio, & veluti extra
 sis accidat, ita vt vehementi quodā amore extra se posi
 tus, totus rei animatæ hæreat, & eadem sapius, quasi
 diuino quodam furore correptus repetat, quæadmodū
 in terrenis istis amoribus accidit, vt amans ab amato
 inseparabilis sit, profecto nō parua, & cōtemnēda, sed
 magna, & mystica ratio est. Quæ vero iustus nō satietur
 orationibus, sed quæ desiderabat, iam consecutus, ad
 huc perseueret, eadem petens, desiderio certe, ac deuot
 tioni talis, tantiq; sacramenti consentaneū est. Deinde
 vero fingamus aduersarios istam rationē validā esse,
 nec quouis modo refutari debere. Nōne pro nobis ma
 gis facit? immo vero nonne a nobis in confirmatiōē
 sententiæ nostræ adducta est? Hoc est em̄, quod in prin
 cipio fere huius disputatiōis diximus, duplex esse Chri
 sti corpus, verum, & mysticū. Et hæc quidē (nisi me ani
 mus fallit) satis sunt ad solutionē, ac confirmationem
 eorū, quæ ab aduersarijs dici solent. Quæ vero nonnulli
 subiungunt, etiā post verba domini, panem & vinū pro
 posita munera a sacris illis doctoribus nominari, quod
 nō videret esse faciundū, si iam consecrata forent, non
 em̄ iam amplius panis & vinum, sed corpus & sanguis
 domini, & essent, & dicerent, facilis est ad ea respōsio.
 Quis em̄ neget verum Christi corpus & sanguinem, re
 cte panem & vinū nūcupari posse? Nam vt præteream
 multa diuersorū doctorū testimonia, qui indifferenter
 etiā post consecrationē, modo corpus & sanguinē Chri
 sti, modo panem & vinū nomināt. Neq; em̄ est in re fa
 cili diutius cōmorandū. Nonne ipse dominus, quo null
 lus fide dignior est, de suo presertim corpore loquente,

T indifferēter modo hoc, modo illud nominat. Qui mān
 ducat (inquit) meā carnē, & bibit meū sanguinē, habet
 vitā eternā. Et rursus, Caro mea vere est cib⁹, & sanguis
 me⁹ vere est potus. Et iter⁹, Qui māducat meā carnē, &
 bibit meū sanguinē, in me manet, & ego in eo. Alibi ve
 ro, Ego sum panis vitā inquit, patres vestri māducauer
 rūt māna in deserto, & mortui sunt, hic est panis q̄ e cœ
 lo descēdit, & qui ex eo comedat, nō moriat. Et alio ī lo
 co. Si quis māducat ex hoc pane, viuet in eternū. Et rur
 sus, Panis quē ego dabo, caro mea est, quā ego dabo p
 mundi vita. Manifestū est igit, q̄ iterū suū corpus panē
 nominat etiā dñs. Sed de his satis, nūc ad id qđ de Da
 masceno opponit, veniamus. Idē inquit Basiliū mune
 ra illa p̄figuratiua corporis & sanguinis dñi nūcupat
 se, q̄ nondū cōsecrata erant, & tamē hoc verbo vsus est
 Basilius in cōpositōe missæ suæ, multo post verba dñi.
 Ad hæc respōsuri, primo tanq̄ filij a patre veniā poscis
 mus, si duobus p̄positis amicis præferamus veritatem.
 Dehinc dicimus sacramēta etiā postq̄ cōsecrata sunt, fi
 gurā esse, & ideo etiā p̄figuratiua veri corpis & sanguis
 nis Christi dici posse, qđ etiā superius ostendimus. Sen
 sibilis em̄ panis & vini, etiā post consecrationē species
 figuræ quædam, & p̄figuratiua, vti sunt, ita etiā dici
 possunt, tum contenti sub eis veri dominici corporis &
 sanguinis, tum mystici corporis & æcclesiasticæ vnita
 tis, ip̄m q̄q̄ verū corpus mystici corpis symbolū, ac sig
 gnū esse, vt latius paulo ante disseruimus. Decet tñ, vt
 tunc q̄q̄ memorauimus, hæc debito modo, & nō instar
 sacramētorū veteris legis, quæ tm̄ figuræ sunt, accipere.
 Quod etiā Dionysij testimonio cōfirmat, q̄ sacramētū
 hoc, etiā post cōsecrationē (in. iij. ecclīasticę hierarchiæ
 cap̄o) symbolū noiāt. Ita em̄ inqt. Sacras diuinas ope

rationes hierarcha laudās, cōsecrat diuinissima, & manifestat q̄ laudatā sūt, p̄ symbola sancte p̄posita. Et infra Populo quidē diuina solū symbola itūete. Et rursus, In sacra memoriā nos ducit diuinæ cœnæ, quæ principale symbolū fuit eorū q̄ in altari fiūt. Vnde & ipse symbolorū creator, optimo iure eū repellit, q̄ nō scētē, neq̄ si p̄ mō cū eo sacra illa cœnauerit. Cū igit̄ sacra illa munera etiā post cōsecrationē symbola noiet, creatorēq̄ eorū, q̄ nūc quotidie in ecclesijs fiūt, principale symbolū, illā sacramentalē cœnā sacramētorū in eo distributionē, ip̄m q̄ dñm symbolorū creatorē appellet, eorū videlicet quę tū creauit, hæc vero fuerūt p̄prij corpis cōsecratio, distributio, traditio, cur nō ea etiā figurā cōueniētissime vocet? Atqui q̄ ne p̄figuratiui quidē vocabulū, vero Christi corpori, sanguinīq̄ cōueniat, idē Damascenus testat̄, in eodē cap̄lo, ita dicēs. Præfiguratiua futurorū dicunt̄ verū corpus, & sanguis Christi, nō quia nō fiunt verū corpus, & sanguis, sed quia nūc quidē p̄ ea participes effici-mur diuinitatis Christi, tūc vero p̄ solā visionē intelligibiliter. Hoc idē apertius cōfirmare videt̄ b̄t̄s Gregorius, Ideo inquiēs hæc noīari figurā, q̄a corpe & sanguine dñi nūc participamus in figura panis & vini, tūc vero eū talē qualis vere est, manifestissima visiōe cōtēplabimur. Quāobrē nō video, quid tandē formidans Damascenus, præfiguratiui vocabulū renuerit, ideoq̄ ita exponere sit conatus, cū possibile sit, tā ex ipsius, q̄ ex ceterorū doctorū sentētia, verū etiā corpus & sanguinē, siue figurā, siue p̄figuratiua noīare. Licet igit̄ nobis hoc loco dicere, qd̄ sc̄t̄s Basilius ad Amphilochiū scribēs Iconiēsem, de Dionysio Alexādrino martyre inqt. Nā cū loqrēt̄ de ijs q̄ rebaptisādi sūt, Pepusianosq̄ cōtra Dionisiū inīam rebaptisandos cēseret, Miror inqt̄ quō hoc

X latuerit Dionysium, quibus canonum omnium expertissimum. Volebat sane Dionysius, quandoque sanctus, immo vero etiam martyr, eos qui ex Pepusianorum heresi ad fidem venissent, non debere baptisari. Cuius contrarium sentiebat Basilius, nec veritus Dionysii, & sancti, & martyris auctoritatem, qui contra eius opinionem iudicaret, diceretque, ad fidem ex ea heresi venientes, rebaptisari debere, quod non recte, neque in nomine patris, & filii, & spiritus sancti essent baptisati. Et nobis igitur mirandum est, quod dixerit hoc Damascenus. Sed meminisse oportet, hominem eum fuisse, quibus mira sanctitate praeditum, & fieri aliquando potuisse, ut per imbecillitatem humani ingenii, non recte aliquid senserit. Nos vero non ex istis, vel ipsum, vel alios de illis, quae palam, atque unanimiter tradiderunt, sed potius ex his haec discernere, ac iudicare debere. Fortassis autem, quod impossibile non est, diceret quispiam, verba illa Basilii, quibus haec munera praefigurativa nominavit, tempore Damasceni locum ante verba domini in missa Basilii habuisse, ideoque eo modo & recte exposuisse Damascenum, nunc vero nescio quomodo, ea verba fuisse transposita. Multa enim huic similia, tam longo temporis intervallo acciderunt. Siquidem apud Apostolum his illa verba posita sunt, Hoc facite in meam commemorationem. Idem post, Hoc est corpus meum. Et post, Hic est sanguis meus. Nos vero semel tantum in sacra consecratione hoc dicimus. Praeterea sacras particulas, hoc est sacre dormientium memoriam, multo ante domini verba, iuxta eundem Dionysium, facere solebant, nos vero hoc multo post, mutato, nescio quomodo, ordine, facere consuevimus. Minime igitur mirandum esset, si hoc praefiguratiui vocabulum Damasceni tempore, ante dominica verba locatum, dehinc a recentioribus, eo quo nunc legitur loco, mutatum, ac positum fuisset. His ita expositis superest

vt ea tandē, quæ de sancto Dionysio ab aduersarijs obij
 ci solēt, respondeamus. Verba eius hæc sunt. Inde diui
 nus hierarcha accedens ad sacrū altare, laudat p̄dictas
 sacras operationes dei, ipsius Iesu prouidentia, quas p̄
 salute generis nostri, beneplacito sanctissimi patris, in
 spū sancto, scd̄m euangelica verba operatus est. Postq̄
 aut̄ laudauit, & venerādā, intellectualēq̄ speculationē
 eorū intellectualibus oculis perspexit, ad symbolicam
 eorū consecrationē venit, & hoc scd̄m traditionē diuinā
 nam. Vnde deuote simul & hierarchice post laudes di
 uinarū operationū, de cōsecratione eorū respondet. Tu
 dixisti (inquiens) Hoc facite in meā cōmemorationem.
 Deinde postulās, vt dignus fiat hac cōsecratione, & ad
 similitudinē Christi hæc diuina perficere valeat, & cas
 ste distribuere, consecrat diuinissima, & manifestat lau
 data per symbola sancte proposita. Ad hæc Dionysij
 verba, quanq̄ difficilis fore responsio videat̄, apud eos
 præsertim, qui cōtentionis cupidiores sunt, q̄ veritatis,
 dicimus tamē, & ingenue attestamur, apud probas, &
 deuotas aures nihil in his esse, quod ijs quæ supradixi
 mus, aduersentur. Quid em̄, o bone Iesu, clarius, quid
 apertius, quid manifestius inueniri potest, q̄ verba san
 ctorū doctorū, de quibus supra mentionē fecimus, ver
 ba domini mutare panē in corpus, illa sacramentū inte
 gre perficere, verbo dei panē sanctificari, panem in cor
 pus per verbū mutari, ante verba panem simpliciter ef
 se munus quod offertur, post verba mox in corpus mu
 tari, aliaq̄ huiusmodi. A quibus quomodo (quæso te)
 dissentiret Dionysius, præsertim doctrina, & sapientia,
 ac vitæ sanctitate æqualibus, atq̄ simillimis. Profecto
 nemo hoc mētis cōpos fateatur. Est autē, quod Diony
 sius inquit, tale aliquid, quale superius diximus. Q̄ cū

Z opera in creatura totius trinitatis cōmunia sint, vt hoc omnibus palam fiat, opere precii est totā nos trinitatē inuocare. Quod cū simul, & absq; interuallo tēporis fieri nō possit, cū præsertim oporteat omnē illoꝝ, quæ ea nocte gesta sunt, historiā enarrare, necesse est nos vnū post aliud, scđm vim, & naturam nostrā pnūciationis exponere. Ita ergo post verba dominica (quibus iuxta Chrysostomū, integre perficit sacramentū, ac pposita trāsmutant, quibusve vt Gregori⁹ Nissenus ait, sanctificatur panis, in corpusq; transfertur, patrē, ac spiritum palam, atq; aperte inuocamus. Hanc vero manifestā inuocationē, tanq; multitudini notiorē, tradit beatus Dionysius, cū sacerdotē dicit, postq; p se respondit, dicens Tu dixisti, Hoc facite in meā cōmemorationē, tunc desum ad cōsecrationē accedere. Consecrationē em hoc loco vocat, nō illam quæ sola, & principalis est, & sine qua perfici mysteriū nō posset, sed eam, quæ notior est, ac manifestior multitudinī, quæq; ad primam illā, atq; precipuā, quæ fit verbis domini, refertur, quā eodē tēporis momēto, & (vt supra diximus) eodē nunc, cū verbis dominicis ptulisset sacerdos, si id natura rerū ferre potuisset. Hoc autē ex eo quoq; fit manifestius, q; etiā ante hæc verba, perfectū iam sacramētū ponere videt, cū dicit, q; hierarcha accedēs ad sacrū altare, laudat pdictas sacras operationes, & ita cōsecrat diuinissima, & manifestat laudata. Manifestare autē laudata, iuxta expositoris sententiā, qui fuit vir sapiētissimus, Maximus, est clara facere, quæ laudata sunt, hoc est diuina opera Christi, quæ enumerauit facta a saluatore nostro, in remissionē peccatoꝝ, & in vitā æternā. Hæc verba sunt Maximi, imo etiā Dionysij. Nemini autē dubiū est, cōmemorationē diuinoꝝ beneficioꝝ fieri ante verba dominicā

Quæ vero illa sint, ipse doctor enumerat. Quã ob rē & ante verba domini fuisse hæc, manifestissime docere videntur. Quæ autē in remissionē peccatorū, & vitæ æternæ ipsa opera ducant, mox per verba dominica sequit̃, imo vero inter ipsa dñi verba cōtinēt. Hoc em̃ est, inquit corpus meū, quod pro vobis frangit̃ in remissionē peccatorū, & hic est sanguis meus, qui pro vobis, & multis effundet̃ in remissionē peccatorū. Quãobrē iuxta huius doctoris sententiã, iã pfectū est sacramētū, cū dicimus remissionē pctōrū nobis præberi. Dicimus aut̃ hoc subito post verba dñi, imo vero in ipsi⁹ dñi verbis, sequunt̃ em̃ hæc illa dñi verba, quib⁹ p̃ficiť sacramētū. s. Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus, quẽadmodū res ipsa rē ipsam sequit̃, hoc est pctōrū remissio, dñici corporis cōmunionē, cui⁹ est effectus. Medio igit̃ illo tpe, quo diuina opera ante verba dñi laudant̃, & quo eadē post illa verba populo manifesta fiunt, cōsecratio fit, illis videlicet domini verbis. Addit etiã postea idem sacer Dionsysius, Postq̃ aut̃ laudauerit, & venerādã, intellectualēq̃ speculationē eorū intellectualibus oculis perspexerit, ad symbolicã eorū consecrationē venit, & hoc scđm diuinã traditionē. Quẽ locū exponens Maximus ait, Benedicēs. s. panē, & calicē sacrorū munerū. Ergo bñdictiōnē panis, & calicis cōsecrationē ait esse Dionysi⁹, eaq̃ scđm diuinã traditionē. Bñdictio igit̃ panis, & calicis, qua tūc scđm Dionysii sacerdotes utebant̃, cū dicebāt Et gratias agēs bñdixit, sanctificauit, fregit, deditq̃ discipulis suis, dicēs, Accipite, & mādicate, hoc est corp⁹ meū. Hęc inquã bñdictio p̃ verba dñi p̃ficiť sacramētū. Quãobrē scđm diuinã traditionem hoc fieri inquit Dionysius. Traditio em̃ Christi hæc fuit, Accipere panē, gratias agere, benedicere, & verba illa pronūciare.

DE SACRAMENTO

B Nonne igitur luce clarius videmus (etiã testimonio Dionysij) per verba domini cõsecratũ esse eucharistiã mysteriũ, benedictione præcedente? Præsertim iuxta Græcorũ ritum, qui post oblationẽ munerũ in altari, nunq̃ ea, nec antea, nec post benedicũt, nisi tantũ cũ se existimant cõsecrare, quasi benedictionẽ cõsecrationi necessariam existimantes. Propter quod & hanc benedictionẽ, quã Dionysius, & Maximus ante verba domini faciendã censent, prætermittunt nostri, nõ recte quidẽ facientes. Quod si tunc benedicere decet, vt hi doctores sentiũt, immo vero vt dominus tradidit, proculdubio tũc prolatis domini verbis, credendũ est fieri cõsecrationẽ. Subdit deinde Dionysius, q̃ postulans hierarcha, vt dignus fiat hac consecratione, & ad similitudinẽ Christi hæc diuina pficiat, & caste distribuatur, participaturosq̃, prout sacros decet, participet, cõsecrat diuinissima. Ex quibus manifestissime apparet, q̃ hæc verba, consecrare, atq̃ perficere, per synecdochen, ad ea quæ sequunt̃, accipi debẽt, id est ad castam distributionẽ, & dignam participationẽ, quæ omnia post consecrationẽ mysterij precari, ac petere solemus. Quod facile est intelligere, si quis missas a Iacobo, Basilio, & Chrysostomo editas, diligenter animaduertat, tũc em̃ suppliçes oramus, vt digne communicare, & cæteris distribuere possimus. Quãobrem quæ subiungunt̃ verba, consecrare, ac diuinã conficere, aut per synecdochen, aut per histerologiam dicuntur, vel forte (quod supra dictũ est) manifestiorẽ inuocationẽ, quæ saluatoris verbis nõ ita aperte continetur, significans. Hæc habui, quæ de eucharistiã sacramẽto, sicuti ab initio pollicitus fueram, in præsentia differerem. Vbi ita (ni fallor) aduersantiũ rationes, atq̃ argumẽta solui, vt nulla posthac frustra, & inaniter cõ

tendendí relicta occasio videret. Modo omnes meminerint, quæ manifesta, quæque extra omnem cõtentione sunt sanctorum doctorum testimonia, quibus ostendit verba domini esse, quæ sacrum eucharistiæ mysterium integre perficiunt, ac iccirco cætera quidam omnia verba ad hæc, hæc vero ad alia minime esse trahenda. His præterea maxime omnium esse credendum, tum quia unanimis, & unius sententiæ omnes sunt, siue orientales, siue occidui, tum quod ita clare, ac manifeste de hac re loquunt, ut nulla omnino dubitatio supersit, ubi quæ ex aduerso dicunt, ita obscura, & quibusdam quasi tenebris involuta sunt, ut plures, variisque, & vix extricabiles recipiant expositiones. Clarioribus autem ad eorum quæ obscuriora sunt, cognitionem utendum esse, eruditi omnes & putant, & iubent. Quæ cum ita sint, ad extremum eos, in quorum manus hæc forte perueniunt, hortamur, atque obsecramus, ut omni reiecta contentione, studio dumtaxat inveniendæ veritatis, hæc legentes, ad ipsam veritatem accedant, inueniam suscipiant, susceptamque cæteris patefaciant.

Valeant autem hi omnes, qui rationis callem minime sequentes, cum contentione, ac sepe etiam iurgijs, & contumelijs, quicquid eis in mentem, vel potius buccam venierit, nemini parcentes, eructare, atque euomere non erubescunt.

✠ λος.

E iii

EPISTOLA.

D BESSARIONIS EPISCOPI TVSCV
LANI, SANCTÆ ROMANÆ EC
CLESIAE CARDINALIS, PA
TRIARCHAE CONSTAN
TINOPOLITANI, EPI
STOLA AD GRÆ
COS/INCIPIT.

BESSARION diuina miseratione,
sanctæ sedis apostolicæ gratia, sacrosan
ctæ Romanæ æcclesiæ cardinalis, patri
archa Cōstantinopolitanus, dilectis in
Christo fratribus, & filijs, archiepiscopis,
episcopis, presbyteris, monachis, ce
terisque alijs æcclesiasticis, & sæcularibus viris, prouinti
as sanctæ sedis Constantinopolitanæ subditas habitan
tibus, pacē, & benedictionē a deo omnipotente, vos
lentibus dumtaxat, eamq; desiderantibus obtinere, &
quæ ad illam obtinendā ducūt, omni conatu agētibus.
Voluissimus p̄fecto dilecti fratres, & filij, ipsi vobiscū
loquētes, dare atq; accipere rationē eorū, quæ ad nostrā
salutē necessaria sunt, quæq; vos & loqui, & agere fra
terno, ac paterno affectu desideramus. Sed quoniā &
conditio præsentium rerū, & tanta vastitas pelagi, ac in
teriacens longitudo terrarū id prohibet, quod reliquū
est, literis officium nostrū exequi conabimur, & hac ep̄la
particulā aliquā eorū quæ corā loq̄remur, exprimemus.
Obsecro autē deum, vt cū ea vos charitate audiatis quæ
dicturus sum, cū qua ip̄e vos alloquor. Testis est em̄ mi
hi ipse deus, quē nostrę cogitationes latere nō possunt,
q̄ primo quidē zelus eius, deinde arctissimū charitatis
vinculū, quo nationi nostræ astringimur, me vt hæc scri

bam mouēt, neq; ea patiunt̄ reticere, quę vobis cognitu
 necessaria sunt. Ante oīa igit̄ memētote fratres, & filiꝯ,
 qualis olim, q̄q; excellens fuerit natio nostra, cū doctri
 na, & oīi sapiētīæ genere, tū ceteris virtutibus, quæ p̄
 terea vires, quę potētia, qui principat⁹ nostrorū fuerint.
 Quis em̄ dubitat, Græcorū gētē oīm liberaliū artium, ac
 totius sapiētīæ nō mō inuētricē, verū etiā p̄fectricē extit
 tisse? Illic semp̄ & virtus, & religio, & sanctimonia flo
 ruerūt. Illic enituit̄ totius orbis imperiū. Nūc vero (heu
 infœlicē, & miserā patriæ nostræ cōditionē) nō mō prin
 cipatū, atq; imperiū orbis amissimus, verū etiā seruitutē
 patimur, & hanc quidē crudelē, atq; turpissimā. Domi
 nant̄ em̄ nobis hoīes truces, barbari, atq; ifideles. Neq;
 solū hoc passi sumus, sed ne simulacrū quid discipline,
 aut vllū sapiētīæ vestigiū apud nostros relictū est. Solēt
 em̄ disciplina, & bonæ artes, paratis primo quæ ad vi
 ctum necessaria sunt, quæri, atq; inuestigari. Quæ cum
 nobis in præsentiarū ob seruitutem, & inopiam deficit,
 nulla amplius sapiētīæ ratio est, nulla disciplinarū cu
 ra, nullum optimarū artium studiū, virtus sola, quæ ad
 mores pertinet, quæq; studiosos sui bonos efficit, ea ve
 ro manet, maneatq; semper apud nostros. Sed quæ cau
 sa esse potuit, vt moralibus virtutibus præditi, & sapi
 entiam, & principatum, & ipsam rerum omnium dulcissi
 mā libertatē amiserint? Non em̄ fortuna, vel casus; aut
 temerarius rerū euentus, ac fluxus instabilis, tantā nos
 tris calamitatem intulere (nisi quis putet, res humanas
 diuina prouidentia minime gubernari, quod etiā cogi
 tare impium est, atq; nefariū) sed nec delictorum nos
 trorum multitudinē, eius rei causam fuisse dicendum
 est, vt quidam deo humiliantes, dicere consueuerunt,
 Neq; em̄ nos magis, q̄ cæteræ christianorū nationes;

EPISTOLA.

F quas nunc mundana ista foelicitate frui videmur, peccatis nostris deum irritauimus. Siquidē & dictū est, & vere (vt arbitror) dictū, nostros in his, quæ ad mores, & vitæ honestatē pertinet, nullis esse inferiores. Verendū igitur, ne potius tot, tātorūq; malorū fomes, & materia fuerit, q̄ græci veris dogmatibus per socordiā omissis, ab intemerata fidei veritate secesserunt, & incōsutilem domini tunicā scindentes, a catholica æcclesia sunt diuisi. Cuius rei causa fuit, temeritas quorundā nostrorū, ne alteri principatus sui rationē reddere cogereēt. Hos deinde posteriores quoq; nō tam sua prauitate moti, q̄ illorū allecti peruersitate, sunt secuti. Sed deponere aliquid quando, ac prorsus abigere hanc perniciem, decens, ac salutiferū est. Quam ob rem vos hortor, & rogo fratres & filiū, in spiritus sancto desideratissimi, omni studio, ac conatu antiquam nobilitatē resumite, vendicate vobis, pristinā gloriā, veteres illos, ac sanctissimos patres, & doctores nostros sequimini, quorū eadē confessio, eadē semper fuit doctrina pietatis, cū ea quā nunc Romana æcclesia tenet, ac profiteēt. Recentiores istos tam pestiferæ diuisionis auctores cōdemnate, persequimini, exterminate, œcomenicā synodū Florentiæ habitam, deuota mente suscipite, & quæ ibi sancto cooperante spiritu decreta sunt, sincero corde credite, & pfitemini. Multa, efficacēq; eo in loco rationes adductę sunt de processione sancti spiritus, multa vtrinq; a patribus, in vtriusq; sententiæ confirmationē dicta. Vicit tamen apud omnes hæc sententia, patrē, & filiū esse spū sancti principium, eumq; ex vtroq; tanq; ex vno spirante pcedere. Multa sanctorū doctorū, nō modo occidentalium, verum etiā orientalium, atq; nostrorū, ad id pbandū testimonia adducta sunt, multis id rationibus demonstratū. Neq;

id nostrorū incuria euenit, nō em̄ segniter, neq; negligēter eam rem inuestigare conati sumus, o fratres, multas noctes insomnes egimus, magnā vigilantia, solers studium, summā curā adhibuimus. Sed credere oportuit veritati, victi sumus doctorū sententijs. Absit em̄ a bona anima, & fideli, vt ostensæ veritati claudat oculos, eamq; victoriæ ambitione despiciat. Retuliffem nunc vobis particulā rationū illarū, nisi lex epistolæ prohiberet, simulq; vobis liceret longe plura alibi videre, & legere, q̄ nos referre in præsentia potuiffemus. Pleriq; ex his qui nos antecessere, doctissimi, & sanctissimi viri, multa, atq; præclara de hoc dogmate literis mandauerunt. Nos quoq; nō pauca scripsimus, partim vt amicorū id obnixè flagitantiū morem gereremus volūtatī, partim vt vel per nos cogitata, vel alijs frustra cōtendētibus responsa, in cōmunē vtilitatē traderemus. Quæ omnia, cū apud nos sint, si quis vestrū sine cōtentione vel leget, vel audiet (legetis autē, vel audietis omnes, si libet) nō paruam (quod ad dei gloriā dictū sit) vtilitatē consequet. Verutamē vnā dumtaxat, & eam perbreuiem (si libet) rationē adducamus. Spiritus sanctus spūs filij dicit, teste ipso filio, qui spiritū illum vocat spiritū veritatis, veritas vero ille ipse est. Et Paulus, Misit inquit, deus spiritum filij sui in corda nostra. Et rursus, Si quis spiritū Christi non habet, ipse non est eius. Quod alijs quoq; in locis idē Apostolus creberrime replicat. Hoc verbū fratres, satis superq; est ad id probandū, de quo agimus; neq; em̄ excedere decet modum epistolæ. Est itaq; spiritus sanctus Christi spiritus naturaliter, & essentialiter, non accidentaliter. Sed vero cuius aliquid hoc modo est, auctoritate aliqua, & excellentia id excelat necesse est, quod suum esse dicit. Hæc vero auctoris

Htas profecto nō talis esse dicenda est, qualis est domini ad seruū. Quis em̄ auderet creatorē in creaturā vertere? Superest igitur, auctoritatē, atq; excellentiam originis esse eius qui spirat, ad spiritū qui spiratur, & certe aliud afferere nefarium est. Nam q̄ nostrorū aliqui, a veritate declinantes, ideo dici filij spiritū cōtendūt, q̄ eiusdem sit cū illo essentia, vel q̄ ex eo mittatur, aranearum potius telæ sunt, q̄ rationes, vt sæpe demonstrauius. Si em̄ propter consubstantialitatē dicatur spiritus, filij spiritus, propter eandē causam & filius dicetur spiritus sancti filius, quod nunq̄ in sacris literis auditum est. Si vero quia ex filio mittitur, ita dicitur, hæc certe ratio magis roborat sententiā nostram. Quis em̄ mittere istud, & scaturire, & profluere, cæteraq; similia, spirationem, ac substantialē quandam processionē præsupponant, q̄q; impossibile sit filiū mittere spiritū sanctū, nisi etiā illum spiret, plerisq; in locis ostendimus, multis, idoneisq; rationibus. Alia quoq; multa a nostris, ad celandā veritatem, dici solent, nullius sane momenti. Plura vero, melioraq; dicuntur ab his qui veritatē sequunt. Quæ & si nos optime tenemus, cū sæpenuero cōtradicientibus aduersati sumus, breuitatis tamen gratia omittimus, admonitis (siqui erunt inuestigandæ veritatis cupidi) vt ea legant, quæ olim de hac re cōscripsimus. Hoc tantum vobis dicimus, & intrepide asserimus, si res tulisset, vt præsentem dare, atq; accipere rationē huius rei potuissimus, iudicaturos vos fuisse, hoc vnum quod diximus, satis, superq; esse ad veritatē ostendendā, nihilq; dubitationis relinqui, quū spiritus ita ex filio, quēadmodū ex patre, tanq̄ ex vno principio, & vno spirante procedat. Multa quoq; alia sacrarū literarū testimonia sunt, vtputa, Paracletus quem ego mittam vobis a pa-

tre. Et rursus, De meo concipiet, & annuntiabit vobis. Et iterū, Quæcūq; audiet, loquetur. Et alia his similia. Ex quibus omnibus, luce clarius ea fidei veritas ostenditur, quā & sancta Romana ecclesia, vt semper antea, ita nunc tenet, & prædicat, & olim omnis ecclesia fatebatur. Sed dicet fortasse aliquis, cur ipse dominus, cum de spiritu loqueretur, Spiritus ait, qui a patre procedit, neq; addidit etiā a seipso pcedere. Quæ tandē, aut qualis est hæc ratio fratres? Et si em̄ dixerit a patre pcedere spiritū, non tamen negauit quin a se quoq; procederet. Nam si id dixisset, aliquid fortasse videretur ingerere difficultatis, quanq; neq; ad tutandā vestram opinionē sufficeret. Siquidē ipse saluator, De die illa, & hora (inquit) nemo nouit, neq; angeli, neq; filius, nisi solus pater. Et rursus, Mea doctrina nō est mea, sed eius qui misit me patris. Et iterum, Nemo nouit filium, nisi pater. Quorū omniū nos proculdubio contrariū & sentimus, & profiteamur, ac filiū dei perinde diem illum, & horā cognoscere, vt patrem existimamus, eundēq; ita se nosse, vt pater eum nouit, doctrinamq; illius suam præcipue doctrinam esse. Si igitur eorum quæ aperte negauit Christus, nos quædam recte ediuerso credimus, cur non etiā nunc quod non negauit, pie credimus? Enim uero illud in primis considerandum est fratres, & filij in Christo desideratissimi. Promisit enim Christus super confessione Petri ædificare ecclesiam suam, & q̄ portæ inferi (hoc est hereticorum) non præualebunt aduersus eam. Quærendum est fratres, quæ nam ista sit ecclesia. Nam veram, certamq; fuisse promissionem, nullus ausit negare christianus. Aut igitur latina, aut græca est ecclesia, tertia enim dari non potest. Siquis dem alia omnes heresibus sunt plenæ, quas sancti

K patres, & generales synodi cōdemnarunt. Si ergo hanc
 æcclesiã, Græcorum æcclesiã dicis, in angustū nimis ar-
 ctas æcclesiã, immo illam fere ad nihilū redigis. Qualis
 em̄ (miseri nos) aut quanta est æcclesia nostra? labitur,
 heu labitur, peritque quotidie, ne dicā eam iam penitus
 interiisse. Subditi sunt infideles Græce, omnes ita oīa
 pessum dedere barbaræ gentes, vt nō potest multū in-
 teriectū tēpus, ip̄m quod lingua græcæ splendorē, libros
 omnes, vniuersa opera sanctorum doctorum, sacrarum etiã li-
 terarum codices, & euangeliū ipsum, nostrā infœlicē pa-
 triam deserturam nō dubietm, nisi pietas, & misericor-
 dia saluatoris nostri, tantā a vertice nostro calamitatē
 propulset. An ignoratis fratres, vt orientales omnes, si
 qui inter fideles superfuerant, qui in oriente æcclesiã se-
 querent Græcorum, Constantinopolitanis, & circūiacen-
 tium insularum cultoribus dumtaxat exceptis, alios ante
 centū, alios ante quinquaginta, & amplius annos, ne
 nominare quidē nouerant scripturā sacrā, nec eius volu-
 mina numerare, nullum fidele dogma, nullā quæstionē
 nullam de spe futuræ vitæ rationē, in summa nihil eorum
 quæ in euangelio legunt, intelligebāt presbyteri, quāquam
 illud assidue legentes, non minus quam cæteri rudes erāt.
 Nec integrū quidē habebāt euangeliū, sed quædā eius
 fragmenta, quæ legi in æcclesijs solent semiesca, circūfe-
 rebant. Et quēadmodū psitici, aliaque eiuscemodi anima-
 lia, conari aliquando, atque effingere sine intellectu no-
 stra verba cōsueuerunt, ita hi vocem emittebant græcā,
 lectitabantque ea solum quæ scripta, nec sine barbarie, eo-
 rum vero quæ legebant, nihil profus percipiebant. Re-
 cognoscite, cognoscite fratres, aliquā fratres, caput æc-
 clesiarum cathedrā Petri, cognoscite matrē vestrā, atque
 magistrā, amplectimini fidem apostolico ore laudatā,

inde animæ vestræ postulate cibum, inde quærite consiliū. Si doctorū nostrorū libros euolueritis, si scripta eorū diligenter cōsideraueritis, inuenietis Romanā æcclesiam supra cæteras omnes potestatē habere, & ita vniuersæ præesse æcclesiæ, vt absq; eius auctoritate, nulla prorsus æcclesiastica quæstio solui, nullū dogma cōcludi, aut possit, aut debeat. Hæc est illa petra, supra quam Christus ædificauit suā æcclesiā, hoc est, quæ fidē Petri tenet, & prædicat. Hæc sola est, aduersus quā portæ inferi non valebunt. Hic semper seruata est incorrupta patrum auctoritas, hic sol iusticiæ oritur, hic lux mundi, hic sal terræ, hic sunt vasa aurea, & argentea. Quis eūq; huic sancta cōmunionē cōsociant, vnā cum ea æcclesiā faciunt. Qui ab ea sunt separati, salutē habere nō possunt, qui hic colligunt, spargunt. Quicūq; extra hanc agnum comedūt, prophani sunt. Si qui in Noe arca nō fuerint, peribunt regnante diluuiō. Extra ouile Christi salus esse nō potest. In lupos rapaces, in fures, latronesq; incidant necesse est, qui vocem pastoris nō audiunt. Quod ne cui Christianorū accidat, illa prædicanda, illa tenēda est fides, quā Petri cathedra profiteat. Hanc vos quæso fratres, cū reuerentiā, & humilitate suscipite, huic iuhærete, huic insistite. Nō cesso, p vobis orare deum, vt sapientiā induentes, id quod vos hortor, agatis. Vellem em̄ ita vos omnes esse, vt ego. Nec paruum vobis, aut cōtemnendū videor optare bonū, o fratres, si q; mihi ipsi hoc etiā bonū desidero. Maiorē em̄ charitatē nemo adhibere tenetur proximo suo, q̄ eadem illi quæ sibi bona velle. Diliges em̄ (ait) proximū tuū, sicut teipm. Plus hoc nō requirit a nobis deus, quasi hoc summum sit signū charitatis. Neq; me ex ignorantia, vel imperitiā a veritate (vt arbitror) dicetis aberrasse, cū me sciatis:

EPISTOLA

M a teneris annis omne vitæ meæ tempus in literarum
 studijs consumpsisse, summaq; opera, & diligētia huic
 de quo loquimur dogmati incubuisse, & quantum fieri
 potuit, inuestigasse veritatem. Quid omnium aliud
 eligere sibi potuisset homo, qui ab ineunte ætate pro-
 pria abdicatus voluntate, in humilitate, atq; obediē-
 tia vixerit, & (quod sine iactantia dictum sit) multa de
 vanitate mundi, de emendatione morum, de præmijs,
 vel pœnis æternis legerit, audiuerit, scripserit, q̄ rectis
 verisq; sententijs alere animum, & inuentam fidei ve-
 ritatem amplecti, quam certe eo pluris q̄ antea in præ-
 sentia facimus, quo magis ingrauescente iam ætate,
 multiplicati corporis morbi, mortem mihi quotidie mi-
 nantur, & vitam tedio esse faciunt. Scio certe fratres,
 & patres, scio filij in Christo dilecti, non multum esse
 quod nobis superest vitæ, & iam tempus nostræ resolu-
 tionis instat, quo (vt sapientes aiunt) aduenit hominib;
 timor earum rerum, quas antea formidare non so-
 lebant. Vident enim appropinquare diem, quo omnis
 antea vitæ reddenda sit ratio. Me quidem quo ma-
 gis vicina est mors, eo magis cōsolatur integritas fidei.
 Spero enim id quod ex operibus ad salutem animæ de-
 erit, fidei veritate posse suppleri. Ob hanc causam spre-
 tis, ac cōtemptis honoribus, si quos apud vos habui (ha-
 bui autē nec paruos, nec paucos) totus hanc fidei verita-
 tem sum secutus. Equidē dico scientibus, & ijs qui a sci-
 entibus audierant, audientq; si volent in posterū, ado-
 lescentulū me, & prima adhuc lanugine carentem, plur-
 rimi faciebatis, & iam quicumq; me vidistis, notū erat
 nomen meum, omnibus græcā intelligentibus linguā.
 Nondum quattuor & viginti annos natus, a principi-
 bus nationis nostræ, a vobis omnibus, ab ipsis deniq;

imperatoribus, & honore, & dignitate supra aetate ex
 tollebar. Praeponebant enim me non modo equalibus N
 meis, sed etiam senioribus, & auctoritate, gratiaque pol-
 lentibus, non mea virtute, sed sua bonitate. Quamuis enim
 magna in Christi ecclesia hoc tempore dignitate praeful-
 geam, magnosque, & longe supra merita mea adeptus
 sum honores, tamen haec omnia postea sunt secuta, &
 ut deus omnium rerum conscius, optime nouit, neque ex-
 pectata a me, neque sperata. At enim dici fortasse non im-
 merito possent maiora illa, quae apud vos habui, quan-
 do quidem illic inter primos adnumerabar, hic vero cum
 multi sint, immo pene innumerabiles, qui me sapien-
 tia, doctrina, caeterisque virtutibus antecellunt, vix inter
 postremos habeo locum. Notum est autem illud Ro-
 mani principis dictum, qui cum esset honoris studio-
 sissimus, malle se dicere in oppido, quamuis humili, & ob-
 scuro, primum habere locum, quam in gloriosissima, atque ex-
 cellentissima vrbe Roma secundum esse. Habet enim
 principatus quandam & si in minimis, maximam tamen
 ac dulcissimam voluptatem. At nos, & quae apud vos
 habebamus, non magnificimus, & quae nunc habemus
 (testem inuocamus deum) aequae parui fecissemus,
 quin potius spretris, contemptisque omnibus, etiam si multo
 plura haberemus, ad vos quam celerrime defecissemus, nisi
 nobis essemus conscij elegisse meliora, nisi exploratam
 haberemus hanc sanctam, & catholicam Romanam eccle-
 siam illa credere, illa tradere, & docere, quae ad vitam aeter-
 nam iter faciunt. Si igitur ad ea vos hortor, quae saluti
 vestrae profutura non dubito, cum humilitate, & reuerentia
 audire debetis, ac cum gaudio, & alacritate animi moni-
 ta nostra suscipere salutaria. At magnam apud vos sanctam
 litteram genuisse dicitis additionem latinorum in symbolo. Cur

O fratres: Certe si recte cōsiderare volueritis, nō additio illa fuit, sed expositio, sed explanatio, sed declaratio. Additio nāq; (etiā iuxta doctorū vestrorū sententiā) illa est, quæ cōtraria dogmata introducitur. Quæ vero eadē, similiaq; profiteē, declaratio, nō additio est. Quippe si verū non esset quod dicitur, fugienda utiq; hæc additio foret. Quod si verum est, & fidei sanctorū doctorū cōsonans, ibi timemus timorē, ubi nō est timor, & superstitioni magis q̄ pietati indulgemus. Multa Niceno synodo secūda synodus addidit, de diuinitate spūssancti, de vnitate æcclesiæ, de baptisate, de remissione peccatorū, de resurrectione mortuorū, de vita æterna, de quibus primū conciliū nullam expeditā mentionē fecerat. Multa præterea alij quoq; doctores, qui illis successerūt latius q̄ illi fecerant, tradidere, quæ tamē nō additiōes sed declarationes fuerunt. Cur igit̄ & catholice æcclesiæ nō licuerit hoc idem facere, simili hereticorū necessitate urgente? Nam q̄ respondere soletis, tunc quidē licuisse, nunc vero postq̄ tertia synodus omnē additionē prohibuit, ne ipsam quidē veritatē addere licere, stulta sane, & vana ratio est. Legite si libet, quam olim de hac re orationē edidimus, manifestissime illic veritatē inuenietis, & nisi fallimur, idem nobiscū fatebimini. Exurgite igitur aliquando fratres, atq; excitamini, nolite æmulari cōtētiosos homines, neq; imitari illos, qui cū aliter nō possunt, saltē impugnando veritatē gloriā aucupari conant̄. Humiliate vos deo, & tot, talesq; viros, singulari præditos deuotione, ac sapientia, Romanæ æcclesiæ alumnos, secuti, fidem eius suscipite, Pontificē Romanū, verū fidelium pastore, totius caput ecclesiæ, doctorem fidei, atq; magistrū credētes, veneremini, & viam quæ ad æternā vitam ducit, ostendentē sequimini. Nā

& hoc vñum eorū est, quæ ad salutē necessaria sunt, p̄ priū nosse pastorē, recognoscere principē, & scire, atq; honorare ductorē. Vbi em̄ non est princeps, ibi inordinatio, vbi inordinatio, ibi solutio, vt Gregorius Nazianzenns ait, Et certe siue diuitias, seu humanas res cōsiderare volueritis fratres, inuenietis vnum omnīū debere esse principiū, nec recte aliter res posse gubernare. Nam vt a diuinis incipiamus, christianorū theologia, vnū qui supra omnes est, decet deum esse, qui cū in tribus personis sit, vt illæsa seruet vnitas eiusdē similisq; substantiæ. Gentilium vero ex his sensibilibus accepta sciētia, ipsa quoq; hoc idem fatetur. Quidā em̄ inter cæteros eorū philosophos nobilior, vnam esse primā causam, vnū omnīū rerum asserit creatorē, & quīs multos etiā post illū gradus entium credat vnum principiū, & multa principia, omnia tamē sub primo illo constituit. Alius vero multis hoc idem asserens verbis, mutuataq; tandem à quodā antiquiore sententiā, Non est inquit, bonus multorum principatus, vnus princeps, vnus rex esto. Neq; em̄ volunt entia male gubernari, quasi male gubernare videant, nisi vnus sit, qui p̄sit vniuersis. In rebus autē humanis, atq; civilibus, idem ipsi quorū mentionē fecimus, cæteriq; omnes, & ante eos saluator noster Iesus Christus, legitimā monarchiā cæteris gubernandi modis anteponūt. Reddite (inquit ille) quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ dei deo, quasi vnus quidem sit deus in cœlis, & vnus princeps in terris. Hic vero, qui inter philosophos primū obtinet locum, illud reip̄. genus, non modo generibus cæteris, sed etiā optimatum principatui anteponit, & diuino q̄ similitū esse dicit, vbi vnus qui virtute cæteros antecellat, omnibus dominetur. Alius huius auditor, omnibus politiæ enumerat

EPISTOLA

Quis generibus, eundē hunc gubernandī modū, ante oēs
 constituit, perfectissimū regnum appellans. Hunc igit̃
 adeo bonū, & perfectū, & necessariū ordinem in rebus
 fluentibus, atq; terrenis seruabimus fratres, in eternarū
 vero animarū, & sanctæ dei æcclesiæ gubernatione cō-
 temnemus? Indecens certe est, & ab omni ratione alie-
 num. Hic em̃ maxime est omniū ordo seruandus, si qui-
 dem perpetua digniora sunt fluxis, momentaneis, atq;
 caducis. Hinc legislator noster, & dominus Iesus Chris-
 stus, omnē humanā sapiētiā (cuius ipse dator est) exce-
 dens, optimū gubernandī modū suæ reliquit æcclesiæ,
 cū Petro, & per eum successoribus eius principatū illi⁹
 tradidit. Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petrā ædifi-
 cabo æcclesiā meam. Et rursus, Tibi dabo clauēs regni
 cœlorū. Et iterum, Pasce oues meas, pasce agnos meos.
 Et alibi, Et tu aliquādo cōuersus, cōfirma fratres tuos.
 Nec me putetis fratres, nouā legem introducere, nouū
 dogma docere, repetite memoria, qui priscas historias,
 qui cōciliorū acta legistis, quātā semper Romanus pon-
 tifex super omnē æcclesiā auctoritatē habuerit. Celesti-
 nus papa primā Ephesinā synodū solus reprobauit, ir-
 ritauitq; quāuis omnis orientalis æcclesia, & ipsi patriar-
 chæ vnanimis in ea cōuenissent. Leonis magni episto-
 lam patres Chalcedonenses numero sexcenti & trigin-
 ta episcopi, instar sacri euangelij receperunt, eamq; or-
 thodoxæ fidei columnā nominarunt, necnō iuxta eius
 sententiā, eam de qua agebat terminauere quæstionē.
 Idem patres Alexandrino Constantinopolitanū p̃mi-
 tationē secundū concilij præposuerunt, nec tamē fecisse
 se aliquid censuerunt, nisi hoc idem Leo confirmaret.
 Quod vt impetrarent, multis & legationibus, & preci-
 bus cōtenderūt, quibus tamē vir sanctus adnuere recu-

fauit, & nisi postea ab alio Romano pōtifice cōcessum extitisset, nullius fuisset sane momenti. Ante hunc, Innocentius pontifex Archadiū, & Eudoxiā reges, qui Ioannem os aureū, inique de æcclesia pepulissent, anathemate feriūt, & christianorū cōmunionē priuauit. Quod certe nō fecisset, nisi supra omnē æcclesiā habuisset imperiū. Quippe si nō fuisset vniuersalis pastor, & pontifex, & cōmunis christianorū omniū pater, & magister, si Cōstantinopolitana vrbs, & imperatores illi de eius grege non fuissent, non separasset eos talis pontifex ab vnitāte, & cōmunionē fidelium. Nihil em̄ pontificalis sentētia roboris habuisset, nihil illis attulisset detrimenti, nisi Romano præsuli subditi extitissent. Phociū deinde Cōstantinopolitanā sedem occupantem, qui sanctissimo viro Ignatio eiecto, æcclesiā sibi viribus subegerat, nonne Nicolaus Romanus pontifex, fidelium cōmunionē priuauit, & restituto Ignatio, ab æcclesia reperit? Qua ratione id egit Nicolaus? nisi quia super omnes æcclesias potestatem habebat. Postq̄ vero vir sanctus Ignatius ad deū migravit, nōne imperatores Cōstantinopolitani multis, ac crebris precibus in fauorem Phocij Romanū pontificem interpellarunt? Nonne Ioannes, qui post Nicolaum, & Hadrianū vniuersalis æcclesiæ gubernacula suscepit, in patriarchalē restituit sedem, palliumq̄ illi misit, in quō refulget pontificij dignitas? Quid tandem hæc omnia præ se ferūt fratres? nisi summā esse Romani pontificis super omnem æcclesiam auctoritatē, summā potestatem. Hæc igitur omnia cogitantes, hæc cum animi attentione considerantes, omnē vanam opinionem exuite, omne iniustū odiū deponite, om̄e illud de latinis nō rectū iudiciū in melius mutate, Amplectimi veritatē, integritatē fidei,

EPISTOLA.

S vnam cum catholica, & sancta Romana æcclesia, Ipsi quoq; maxima extimantes nobiscum cōuenite, missos facite eos, qui cōtentionis potius gratia, q̄ veritatis, vana loquentes, vos a recta fide seducunt. Pastore æcclesiæ Romanæ, vniuersalē patrē, atq; magistrū existimate, hunc omni honore, laude, ac veneratione prosequimini. Nos vero, quanq̄ immeritos, tamen gratia dei, p̄ apostolicam sedem, & summū pontificem, dominū nostrum, vobis in patriarcham legitime datos (vt par est) suscipite, monita nostra tanq̄ paternas adhortationes audite, eandem mecū & sententiā, & fidem colite, vt in eodem spiritu, & mēte idem credentes, idemq; de fide sentientes, q̄ diu hac vita fungimur, inuicē diligamus, inuicē cōsolemur, post vero huius mortalis sarcinæ depositionem eandē in Christo gloriam obtineamus, & desideratū finē adepti, vita fruamur æterna. Amen,

**Ex libro syncaræ fidei transcripta, qui in Bibliotheca Budeñ, Pannoniæ inferioris habetur,
Cura Augustini Morauj, viri
doctissimi.**

INDEX.

INDEX EORVM QVAE
HIC TRADVNTVR.

Absq; cōmunionē gratiā quis consequi potest, nisi con-
temptus assit, vel negligentia. i. E

Additio in symbolo latinorū nō additio, sed expositio
fuit. iij. O

Amans per extasim rei amatae inhæret. ij. S

Ambrosium de sacramentis citat. i. R

Amen affirmandi aduerbiū est. ij. G

Angularis lapis cur dominus dicatur. i. G

Auctoris orationē de eucharistia tripartitā esse. iij. I

Auctoritate Pauli probatur, per verba dominica conse-
crationē fieri. ij. E

Augustinū de sacramento citat. i. S

Augustinū lumen æcclesiæ occidentalis nominat. i. F

Baptisma an sola oratione sacerdotis perficiat. i. Z

Baptisma nō oratione sacerdotis, sed dominicis verbis
perficitur. ij. A

Baptismus per quæ verba conficiat. ij. H

Baptismatis aqua vnde habeat tantā potentiā? i. N

Basilij magni verba post verba saluatoris. ij. k. P

Basilius quibus precibus mysterium eucharistiaē confi-
ciendo oret. i. M

Basilius missam composuit. ij. T

Benedictio & cōsecratio n, & quomodo distent? iij. B

Causæ rerū sunt quattuor, sicq; in hoc sacramēto. ij. H

Ceremoniæ nō frustra ab æcclesia instituta. ibidē

INDEX

- Christo nullus fide dignior est ij.S
 Christus messias, mediator, & lapis angularis est i.G
 Christū haud necesse fuit inuocare patrē & spiritū san-
 ctum, ad illud cōsecrationis opus, & cur? ij.F
 Celestinus papa reprobauit solus synodū primā Ephe-
 sinam. ij.Q
 Christi corp⁹ duplex esse, verū & mysticū. i. E. &. ij. L. S
 Christi verbis oīs vis in cōsecrationē tribuēda est ij.Q
 Chrysostomū super Ioannē citat i.T
 Chrysostomi verba post verba domini ij. K. O
 Chrysostomi sentētia de trāsmutatiōe corp̄is Chr̄i. i. V
 Clemēs quō supplicet ī cōficiēdo eucharistię mysterio.
 Clemētis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi auctori (ij. M
 tates adducit, q̄ nō verbis dñi, sed supplicatiōib⁹ sa-
 cerdotis sac̄m hoc cōficiat, quas postea soluit ij.K
 Cōmunio cur hoc sacramentū vocet? i.F
 Cōsecrationis causę ratio est diuina volūtas, & lex. i. P
 Cōsecratio potētīę dei, nō oratiōi nr̄ę tribuēda est. i. T
 Cōsecratione facta adhuc nostri doctores p̄ ea orant,
 vehementi desiderio eadē saepe repetētes ij. R
 Cōsecrationē principalē sine qua nō, & alteram magis
 notam denotat ij.Z
 Consecratio quo tēpore fiat ij.A
 ad Consecrationē nōnulla cōferunt decorē i. Q
 ad Cōsecrationē materia apta est necessaria ibidē
 in Cōsecrationē sacerdotes instrumētali ter operant. i. Q
 Cōtentionis aliqui cupidiores sunt, q̄ veritatis ij.Y
 Corpus Christi verū verbis dñi, corpus vero mysticū sa-
 cerdotū precibus confici ij. L. M
 Corpus Christi est signū respectu corp̄is mystici i. D
 Corpus Christi potentia panis est ij. D
 Corpus & sanguis Christi quibus verbis efficiat i. A

INDEX.

Corpus ac sanguis Christi sub vmbra panis & vini, res & signum est	i. C. D
Corpis Christi dupliciter participes fieri possum⁹.	i. D
Corpus Christi quidā spiritualiter cōmunicant, & si sacramentaliter nō fiunt participes	i. D. E
Corpus dñi verū, veritas est, & figura	i. G. I
Corporis Christi cōsecratio æque a bono & malo sacer dote conficitur.	i. S
Corp⁹ nō esse sub sacramēto dicere, ē blasphemia.	i. G
Corpus & sanguinē Christi post consecrationē, panem & vinū recte posse nuncupari	ij. S. T
Crescite & multiplicamini, & replete terrā, semel dictū semper sit	i. X. Y

D amasceni opinio de eucharistiæ sacramēto	ij. K
Damasceni opinionī ita respondendū	ij. T
Damascenū etiā affirmare, p verba dñica transsubstantiationē panis & vini, in corpus & sanguinē Christi fieri.	ij. E
Declaratio & additio quid sit:	ij. O
Diaconi Græci post consecrationē duobus digitis panem, & calicem ostendunt	ij. G
Diliges proximū tuū, sicut teipsum, & quōs	ij. L
Dionysius omnīū canonū fuit expertissimus	ij. X
Dionysij æclesiasticā hierarchiā allegat	ij. T
Dionysij Areopagitæ opinio, quō sacm eucharistiæ cō	
Dionysius laudatur • ij. Y	(ficiaf. ij. K
Dionysio difficile est respondere	ibidem
Dirigat oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo & cō quo modo intelligendum?	ij. R (i. S
Doctores eccl'ie occidentalis & oriētalis eccl'ia celebrat	G iij

INDEX.

- E**cclēsia & congregatio fidelīū, corpus vnū mysticū
 Christi est, & quomodo? i. B
 Ecclēsiā aduersus quā portæ inferi nō praeualebunt, de
 monstrat. iij. I
 Ecclēsiā duā, græca & latina, alię heresib⁹ plene, ibidē
 Ecclēsiā vnitas ex diuersis psonis quō cōficiat. i. B
 Ecclēsia orientalis, ac occidentalis cōcordant circa effi
 caciā m verborū. ij. I
 Errare possunt in doctrina sancti, & martyres ex imbe
 cillitate humani ingenij. ij. X
 Est verbū, modū ip̄sius transmutationis innuit. i. O
 Eucharistiā idoneus minister quis? i. P
 Eucharistiā sacramētū veritas, & figura est. i. H
 Eucharistia verbis a deo traditis conficit. ij. H. L
 in Eucharistiā sacramento cōcurrere patrē & spiritum
 sanctum filio. i. O. P
 ad Eucharistiā mysterij cōsummationē quę necessaria
 prorsus, & quæ nō omnino necessaria? i. Q
 Extasim describit. ij. Q
- F**ides illa tenēda, quā Petri cathedra p̄fiteſ. iij. L
 Fidei veritas supplet id qđ opibus nr̄is deerit. iij. M
 Figuræ nomen in eucharistiā sacramento quomō acci
 piendum. i. H. I.
 Forma qua sacramētū eucharistiā cōficiat. i. Y. & ij. H
- G**ratiam quis consequi potest absq; cōmunionē, nisi cō
 temptus assit, vel negligentia. i. E
 Græciā ppl̄i ad pnūciationē sacerdotū rndēt amē. ij. G
 Græci in canone abundant supra latinos. ij. P

INDEX.

Græci omniū liberaliū artiū inuentores. iij. E
 Græci qua de causa principatu exciderint in tam miserabilem seruitutem. iij. E, F
 Gregorius Nissenus de sacramētis diuinis allegat. ij. D
 Gregorium Nazianzenū citat. iij. P
 Gubernandi principatū Christus Petro, & successoribus eius tradidit. iij. Q

Hereticos rebaptifandos sensit Dionysius. ij. X
 Hereticos reuertētes, rebaptifandos qdā opinati sunt. ij. X
 Histerologia color est in verbis euangeliste ante consecrationē. (ij. H
 Hoc, in verbis cōsecrationis dupliciter considerare possumus. i. N
 Hoc ē corp⁹ meū, ppositas res trāsmutat. i. V. & ij. E, F

Jacobus quo mō supplicet in eucharistiæ sacro. i. M
 Innocentius pontifex Archadiū, & Eudoxiā reges anathemate ferijt. iij. R
 In noīe p̄ris, & filiū, & spūsc̄ti vere aliq̄s baptisat. ij. H
 In instanti qd̄ fit, nullo verbi modo significari pōt. i. O
 Intētio sacerdotis necessaria est ad cōsecrationē. i. P. &
 Intētione remota nihil operat̄ sacerdos i. R (ij. B
 Inuocare debemus patrē, & filiū, & spiritū sanctū nominatim, siue ante verba domini, siue post ij. G
 Iustus orando nō satiat̄, quō intelligendū. ij. R. S

Latini & Græci dissentiūt circa efficaciam verborū substantialium sacramenti eucharistiæ i. A
 Leonis magni ep̄la recepta ī synodo Chalcedon. iij. Q

INDEX

Marci Ephesini antistitis obiectio adducit. i. X. Y
 Marem & foeminā qua lege Christus creauerat. i. Y
 Materia sacramenti qualis. i. Q
 Materia quæ nō sit idonea consecrationi. ibidem
 Maximī & Dionysij verba adducit. ij. Z. & .ij. A
 Mediator dicit dominus, & quare. i. G
 Memoria defunctorū olim ante cōsecrationē habita est
 Missas breuiores qui fecerūt, Basilīus &c. i. R (ij. X
 Mors Christi exemplū, & figura fuit. i. G. H
 Mundus ex nihilo solo verbo pductus. i. R

Necessariū est ad salutē, ppriū nosse pastore. ij. P
 Nicolaus pōtifex Phociū fideiū cōione priuauit. ij. R
 Nicolai Cabasilę dicta, Marcus Ephesinus citauit. i. X

Opera trinitatis in creaturis cōia esse. i. O. & .ij. Z
 Operatiōes trinitatis intrinsecus distinctas oīno, ac se
 paratas esse, extrinsecus vero idem. i. P
 Operari aliqd, & oīa operari multū differūt. i. T (ij. I. K
 Opinio aliq̄z ecclīę doctorū de cōsecratiōe eucharistię
 Orationis vis nō efficit sac̄m eucharistię. ij. C. & .i. L
 Oratiōi nr̄ę nihil tribuēdū, sed infinite potētē dei. i. T
 Oratio pulchra, q̄ dici pōt in eleuatiōe eucharistię. i. F
 Oratio pulchra ad deū post cōsecrationē. ij. R
 Ordo rerū in sacramēto eucharistię. ij. O
 Ordo in rebus seruandus est. ij. Q

Panis verbo dei sanctificat. ij. D (trix est. i. C
 Panis ac vini sensibilis species, duplicis rei significat.

INDEX

- Panis ac vinū ī sacro eucharistię signū dūtaxat ē. *ibidē*
 Panis subiectū cōsecrationis est *ij.F*
 Panis ac vini sensibilis species post cōsecrationē figurę
 quædam, & præfiguratiua sunt *ij.T*
 Patrē & filiū spūsancti principiū esse *iiij.F*
 Paul⁹ a dño quō accepit traditionē sacri, cū nō aderat
 Paulus nobis tradidit q̄ accepit. *i.V.&.ij.E (i.T.V*
 Paulus & Chrysostomus cōcordant *i.V*
 Paul⁹ traditionē circa hoc sacramētū ab apostolis acce
 Pepusianos hereticos ad fidē veniētes, voluit *(pit.ij.G*
 Diónysius nō esse baptifandos *ij.V.X*
 Petra supra quā Chr̄s ecclesiā suā edificauit, hæc ē. *iiij.L*
 Petro & successorib⁹ eius p̄cipatū gubernādī Christ⁹
 Principiū vnū oīm esse *iiij.P (tradidit.iiij.Q*
 Principatus quandā in se habet voluptatē *iiij.N*

Quæ sacramētū eucharistię integre perficiunt *ij.C*

- R**ationibus q̄ in cōtrariū adduci solēt, videlicet q̄ post
 verba dñica, sacerdotis p̄cibus sacramētū cōficiat,
 quomodo obuiandū? *ij.I.K.L*
 Rebaptifandi qui sint? *ij.H*
 Refutatur dictū Marci Ephesini dicētis, sacerdotis pre
 ces dominicis verbis cooperari *i.Z*
 Romani pōtificis sūmā supra oēm æcclesiā ptātem esse
 Romani p̄cipis dictū, & fuit Iulio Cæsar. *iiij.N (iiij.Q*

Sacerdos affās altari, adimplet figurā, verba cōsecratio
 nis pnūcians, potētia aut & gratia Christi est *i.X*

INDEX.

- Sacerdos figura, Christus veritate hæc trāsmutat. *ibidē*
 Sacerdotis preces an cooperent̄ dñicis verbis? *i. Z*
 Sacerdoti recta intentio in cōsecratione in primis nec
 cessaria est. *ij. B*
 Sacerdotes per consecrationē accipiunt potestātē subi
 re personam Christi. *ij. C*
 Sacerdos malus ac peruersus eque bene cōficit, vt opti
 mus, atq; sanctissimus. *i. K. & ij. C*
 Sacerdos sufficiens minister est, potestātē per consecra
 tionem accipiēns. *i. P.*
 Sacerdos necessitate coactus, sola dñica verba cū intēti
 one pferēs, verū corp⁹ atq; sanguinē Chri p̄ficit. *i. R*
 Sacerdos tanq; personā Christi indutus, verba cōsecre
 tionis profert. *ij. A. B*
 Sacramenta nouæ legis & significant, & efficiūt. *i. H*
 Sacramenta æcclesiæ cur sacramēta appellent̄. *i. B*
 Sacramenta quæq; duobus modis accipi. *ibidem*
 Sacramentorū diuinorū tripertita distributio. *i. D*
 Sacramenti nomen quid significet. *i. H*
 Sacramenta veteris legis fuerūt figura noui testamēti.
 in Sacramēto tria hæc necessaria esse, & q̄? *i. N* (*ibidē*)
 Sacramētū eucharistiæ verba Christi cōficiūt. *i. K. R. S*
 Sacramenta duo a dño nobis tradita, & quæ? *ij. H*
 Sacramentum eucharistiæ, cōmune opus totius trinita
 tis est. *ij. L*
 Sacramētū quodlibet aliquid in se habet quod videt̄,
 & aliquid quod nō videtur. *i. B*
 Sacramētaliter & spūaliter sumit̄ corpus Christi. *i. D*
 Signū quodlibet res est, sed nō quælibet res signū. *i. C*
 Signū in sacramento eucharistiæ ita accipit̄. *ibidē*
 Synodus secūda quæ addidit symbolo Niceno. *ij. O*
 Synodos oēs æcclesiæ doctores acceptarūt. *i. S*

INDEX.

- Synaxis .i. collectio cur vocetur a Dionysio sacramen-
tum corporis Christi. i. F.
- Synaxis & comunio idem. ibidem
- Spiritus sanctus spiritus filij naturaliter, & essentialiter
dicitur, & cur? iij. G. H.
- Spiritus sanctus ex filio, quē admodū ex patre, tanq̄ ex
vno principio, & vno spirante procedit. iij. H.
- Spiritus qui a patre pcedit, quō intelligendū? iij. I.
- Supplicationes sacerdotū, quibus nonnulli existimant
eucharistiam confici, alias apud alios. ij. L.
- T**emporū calamitate multa priscoꝝ patrū monumen-
ta sunt perdita. ij. I.
- Theologos cōtentiosos reprehendit. iij. C.
- Theologica doctrina quibus constat. i. B.
- Theodoricus ex sentētia Chrysostomi citaē. ij. R. S.
- Terminus a quo, ad quem, & modus transmutationis
in sacramento quis? i. N.
- Testimonia sanctorū extra oēm sunt cōtentionē, iij. B. C.
- Traditio Christi quæ fuerit. iij. A.
- Transsubstantiationē quidē Græci putant fieri p̄cibus
sacerdotū, non verbis saluatoris. i. A.
- in Transmutatione tria necessaria sunt. i. N.
- Trinitas tota in cōsecratione concurrat. ij. F.
- Trinitatis opera intrinsecus distincta. i. P.
- Trinitatem a nobis inuocari fas est, ad sanctificationē
munerum nostrorum. ij. F.
- V**eniam a Basilio petit tanq̄ filius a patre. ij. T.
- Verba humana maximā vim haberent, si quid auctori

INDEX.

- tatis, aut potentia diuinis adderent. i. Z
- Verba Christi narrando recitata, an possint cōficere sacramentū eucharistia. ij. A
- Verba ex sacratissimo ore Christi prolata, expressiorē memoriam eius faciunt, q̄ qnæcunq; alia. i. O
- Verba consecrationis nisi a sacerdote proferant, nihil efficere possunt. i. P
- Verba domini, hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, sacramentū eucharistia cōficiunt. i. S. & ij. I
- Verba cōsecrationis duobus modis accipi possunt, natiue scilicet, & enunciatiue. ij. B
- Verba deprecatoria ad patrē, quę Clemens, Iacobus, & alij, post cōsecrationē ponunt, nō tanq̄ in tempore in quo dicunt, sed tanq̄ in tēpore pro quo dicunt, accipienda sunt. ij. N. O
- Verba Christi cōsecrationis imutabilia esse debēt. i. M
- Verbis Christi nihil efficacius esse. i. K
- Vestibus indui sacerdotē, & alia quępiam, ad decorem perfectionēq; mysterij esse. i. Q
- Vis orationis si sacramentū cōficeret, magis perficeret a viris iustis nō sacerdotibus, q̄ ab indignis sacerdotibus. i. K. & ij. C
- Vox Christi semel dicta in singulis aris, vsq; ad Christi aduentū sacramentū hoc integre perficit. i. X

FINIS.

Argentorati, Ex ædibus Schurerij,
Men. Decemb. An. M. D. XIII.

Regnan. Imperatore Cæsa. Maximiliano,
P F Aug. P P